

Міністерство освіти і науки України  
Сумський державний університет  
Навчально-науковий інститут бізнес-технологій «УАБС»  
Кафедра бухгалтерського обліку та оподаткування

## КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему

«Організація обліку, аналізу та аудиту довгострокової дебіторської  
заборгованості»

Виконав студент   2   курсу, групи ОП.м-71а

(номер курсу)

(шифр групи)

Спеціальності 071 «Облік і оподаткування»

Кравчук Т. В.

(прізвище, ініціали студента)

Керівник ст. викл., к.е.н., Височина А. В.

(посада, науковий ступінь, прізвище, ініціали)

Суми – 2018 рік

## ЗМІСТ

ВСТУП .....	9
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ, КОНТРОЛЮ ТА АНАЛІЗУ ДОВГОСТРОКОВОЇ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ.....	12
1.1. Економічна сутність, визначення та класифікація дебіторської заборгованості.....	12
1.2. Нормативно правове регулювання обліку, аналізу та аудиту довгострокової дебіторської заборгованості.....	18
1.3. Методичні засади та етапи проведення аудиту довгострокової дебіторської заборгованості .....	24
РОЗДІЛ 2. ВИЗНАННЯ, ОЦІНКА ТО ОБЛІК ДОВГОСТРОКОВОЇ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ТОВ «КАЗАМАЗІКО» .....	28
2.1. Загальна характеристика підприємства ТОВ «КАМАЗіКО» .....	28
2.2. Аналіз показників фінансового стану підприємства .....	31
2.3. Відображення довгострокової дебіторської заборгованості у системі бухгалтерського обліку .....	39
2.4. Облік відстрочених податкових активів, як довгострокової дебіторської заборгованості.....	45
РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ТА ВІДОБРАЖЕННЯ ДОВГОСТРОКОВОЇ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ПІДПРИЄМСТВА ТОВ «КАМАЗІКО» .....	50
3.1. Розробка програми аудиту довгострокової дебіторської заборгованості як засіб підвищення ефективності діяльності ТОВ «КАМАЗіКО» .....	50
3.2. Особливості відображення дебіторської заборгованості у звітності підприємства .....	59
ВИСНОВКИ.....	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	68
ДОДАТКИ.....	71

## ВСТУП

В умовах виходу економіки з кризи та нормалізації процесів відтворення в Україні, разом з іншими факторами важливим є забезпечення ефективної системи фінансово-розрахункових відносин між підприємствами. Такі відносини фінансового характеру повинні сприяти двобічній узгодженості і пропорційності руху активів, товарів і послуг та доходів, які вони генерують у вартісному вираженні, а також грошових коштів та цінних паперів, завдяки яким, безпосередньо, забезпечується процес переміщення товарів та послуг від виробника до споживача.

Проводячи неперервну господарську діяльність, кожна компанія, з одного боку, постійно купує сировину, товари, паливо, необхідні для створення кінцевого продукту, а з іншого – реалізовує результат своєї діяльності у вигляді товарів чи послуг. В результаті таких операцій на ринку нерідко виникає дебіторська заборгованість.

Поява дебіторської заборгованості викликана тим, що, при фактичному відвантаженні виробленої продукції чи наданні послуг, підприємство, зазвичай, не отримує плату за них в момент передачі, тобто по суті, воно кредитує покупців. Виходячи з цього, від моменту фактичного відвантаження продукції чи надання послуг, до безпосередньої оплати, грошові кошти підприємства заморожені на рахунках дебіторської заборгованості. Особливо важливою для компанії є довгострокова дебіторська заборгованість, оскільки довгострокове вилучення коштів з обігу передбачає значні ризики неповернення. Через це, ключовим завданням менеджменту є таке управління дебіторською заборгованістю, що дозволяє підвищити ефективність цього активу та яке націлене на оптимізацію загального її розміру і зумовлення своєчасного повернення боргу.

Отже, однією з найпріоритетніших сфер господарської діяльності суб'єкта господарювання є саме розрахункові операції, які спричиняють у однієї сторони відносин дебіторську, а з іншої – кредиторську заборгованість.

У сучасній підприємницькій та фінансовій практиці продаж продукції в кредит (з розстрочкою чи відстрочкою платежів) отримав досить широке розповсюдження як в Україні, так і в державах з високо розвинутою ринковою економікою.

Але визнання, облік та, особливо, оцінка довгострокової дебіторської заборгованості є досить складним процесом, в якому підприємства часто допускають помилки, тому аналіз такої заборгованості покупців та замовників та окреслення напрямків удосконалення менеджменту такого активу, має важливу роль в організації ефективної роботи кожного підприємства в нинішніх ринкових умовах, оскільки викривлення такої облікової інформації має окрім економічних ще і податкові наслідки. Це обумовлює актуальність обраної теми дослідження магістерської дипломної роботи.

Мета кваліфікаційної випускної роботи полягає у комплексному дослідженні теоретичних та практичних аспектів зростання ефективності управління довгостроковою дебіторською заборгованістю підприємства на основі аналізу теоретичних основ та поточної системи управління таким активом на досліджуваному підприємстві.

Серед завдань роботи є:

- 1) вивчення сутності дебіторської заборгованості, її видів через призму функцій, які вона виконує та її впливу на діяльність компанії;
- 2) детальний аналіз факторів, що зумовлюють величину заборгованості покупців та замовників;
- 3) дослідження показників фінансового стану автотранспортного підприємства ТОВ «КАМАЗіКО»;
- 4) визначення впливу коректного визнання, обліку та аналізу довгострокової дебіторської заборгованості на діяльність підприємства, його фінансову звітність та податкові наслідки;
- 5) розробка програми аудиту довгострокової дебіторської заборгованості як засіб підвищення ефективності діяльності ТОВ «КАМАЗіКО»;

б) розробка системи рекомендацій щодо особливостей відображення дебіторської заборгованості у звітності досліджуваного підприємства.

Об'єктом дослідження є господарські відносини, які спричиняють виникненню довгострокової дебіторської заборгованості на підприємстві.

Предметом дослідження виступають теоретичні та практичні аспекти щодо організації обліку, аналізу та аудиту довгострокової дебіторської заборгованості.

У даній роботі використані такі методи економічних досліджень: аналіз та синтез, монографічне вивчення літературних джерел, порівняльний економічний аналіз, табличний метод, розрахунок відносних та середніх показників, горизонтальний та вертикальний аналіз.

Інформаційною базою для написання кваліфікаційної випускної роботи є вітчизняні та міжнародні нормативні та правові акти, статистичні дані, праці вітчизняних та закордонних фахівців, а також аналітичні матеріали, фінансова та податкова звітність ТОВ «КАМАЗіКО».

Практичне значення даного дослідження полягає в тому, що запровадження рекомендації додати штатну одиницю внутрішнього аудитора та проведення перевірки за розробленою у роботі програмою допоможе ТОВ «КАМАЗіКО» економити значні ресурси, через своєчасне дослідження проблеми та виявлення шляхів зростання співпраці з боржниками. Високу прикладну цінність розроблених пропозицій засвідчує довідка про впровадження результатів роботи у практичну діяльність аналізованого підприємства (довідка № 16/2018 від 23.11.2018 р.)

Основні положення і результати кваліфікаційної випускної роботи було опубліковано у фаховому науковому виданні: «Східна Європа: економіка, бізнес та управління» (Випуск 5 (16) 2018 р.).

## РОЗДІЛ 1

### ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ, КОНТРОЛЮ ТА АНАЛІЗУ ДОВГОСТРОКОВОЇ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

#### 1.1. Економічна сутність, визначення та класифікація дебіторської заборгованості

В сучасних умовах ведення господарської діяльності все більшого значення приділяється обліку, аналізу, управлінню дебіторською заборгованістю. Це пов'язано з рядом факторів. Першим, найбільш відчутним для підприємства є зниження платоспроможності компаній через кризовий стан економіки. Так, як уникнути дебіторської заборгованості у процесі ведення бізнесу практично неможливо, то підприємства шукають шляхи оптимізації управління заборгованістю клієнтів.

Ще однією важливою причиною актуальності раціоналізації дебіторської заборгованості є підвищення вимог кредитування. Сучасному бізнесу необхідне поповнення оборотних коштів, ресурсів для розширення матеріальної бази, приросту активів підприємства. На основі даних фінансової звітності банк визначає інтегральний показник за Постановою №351 НБУ [16] і клас позичальника. Цей показник впливає на обсяги кредитування та суттєві умови, наприклад, розмір та вид забезпечення.

Зважаючи на всі ці фактори, підприємству необхідно коректно оцінювати та відображати дебіторську заборгованість в обліку та фінансовій звітності підприємства. Для того, щоб виконати вищенаведені умови, треба правильно розуміти економічну суть дебіторської заборгованості.

Розглянемо наявні визначення та думки вчених щодо такого виду активу. Ми проаналізували визначення дебіторської заборгованості, які дають українські та іноземні вчені, а також, положення (стандарти) бухгалтерського обліку та міжнародних стандарти бухгалтерського обліку (Додаток Б).

Принцип вивчення цієї категорії базувався на виявленні у визначеннях наявності суттєвих рис економічної сутності дебіторської заборгованості, таких, як врахування можливості майнового характеру боргу, оскільки окрім грошових коштів підприємство може очікувати від своїх боржників поставку товарів, надання послуг, виконання робіт, цінні папери, права власності на частку в статутному капіталі підприємства), врахування вилучення з обігу активів, що не мають ризику неотримання підприємством (товари, роботи, грошові кошти, оскільки дебіторська заборгованість це актив, який має ризик неповернення в обмін на власний актив компанії), наявність характеристики терміну «дебітори» (оскільки, на нашу думку, ефективності визначенню надає повнота розкритих в ньому понять) та врахування такого виду дебіторської заборгованості, як передоплати постачальникам (як актив, який розкривається у звітності окремо, але входить до статті дебіторська заборгованість).

Американські вчені Р.К.Мертон та З.Боді [17] вважають, що дебіторська заборгованість – це виключно кошти за товари, які реалізує підприємство своїм контрагентам. Таке трактування з усіх обраних нами факторів має лиш ознаку опису дебіторів. Так, як вважати, що це поняття має лиш грошове вираження від одного з видів діяльності виключає можливість обліковувати передоплати постачальникам у складі дебіторської заборгованості.

Український вчений Г.Г. Кірейцев [19] має подібне трактування цієї облікової категорії. Відмінністю є лиш те, що автор описує дебіторську заборгованість, як складову оборотного капіталу, яка представляє собою комплекс вимог до фізичних і юридичних осіб з приводу оплати товарів та послуг. Проблема такого розуміння в тому, що дебіторська заборгованість може бути не лише в складі оборотних активів підприємства, що не пояснює довгострокову заборгованість контрагентів. У зв'язку з цим, це визначення є неповним та може спричинити труднощі у визнанні та обліку дебіторської заборгованості, з терміном більше одного року.

Вчений Дж. В-н Хорн [20] вважає, що це поняття пов'язане з реалізацією кредитної політики аналізованого підприємства. Ця дефініція чітко відображає

економічну суть дебіторської заборгованості, проте кредитна політика може стосуватись як дебіторської, так і кредиторської заборгованостей, тому без уточнення суб'єкту, це визначення не має функціонального сенсу, оскільки практично не застосовне.

Схоже розуміння має український вчений С.Ф.Голов [21], який вважає, що дебіторська заборгованість являє собою контрактне право однієї сторони отримати кошти, а іншої – зобов'язатись вчинити дію на виконання умов цього платежу. Як і попереднє, це визначення є досить широким. З одного боку, воно передбачає всі форми виникнення та реалізації дебіторської заборгованості, але через відсутність конкретики щодо сторін і взаємодії між ними, під цим формулюванням можна розглядати і заборгованість перед кредиторами. Тому це визначення може викликати протиріччя під час облікового процесу.

О.Г. Лищенко [22] також вважає, що дебіторська заборгованість є контрактним правом отримувати гроші чи цінні папери від свого контрагента. На початку нашого аналізу ми виділили, що визначення має передбачати передплати постачальникам, які, зазвичай, закриваються поставками товарів чи отриманням послуг. Тому це визначення є неповним та неефективним під час класифікації дебіторської заборгованості в господарській діяльності.

Є.В.Дубровська [23] описує дебіторську заборгованість через призму вилучених з кругообігу підприємства товарів (робіт чи послуг) або грошових коштів, які документально підтверджені та підлягають поверненню. Це визначення є одним з найбільш точних, зважаючи на всебічне охоплення можливих видів цього активу.

Вітчизняні вчені З.В.Клепнікова і О.П.Крайник [24] вважають, що дебіторська заборгованість являє собою безкоштовним кредитом без чітко визначених строків повернення, джерелом виникнення якого є поставка товару, надання послуг. Ми не можемо стверджувати, що дефініція з таким формулюванням є точною. По-перше, як вже зазначалось раніше, дебіторами можуть бути не лише покупці, а і постачальники, акціонери. По-друге, підприємство може контролювати терміни погашення боргів перед ним. Також, ця



інформація розкривається ц примітках до фінансової звітності. Це зумовлено тим, що компанії при здійсненні господарських операцій з контрагентами, чітко визначають умови співпраці. До них належать, в тому числі, терміни поставок, передплат, оплат, передача та набуття права власності.

М.В. Кружельницький [25] стверджує, що дебіторська заборгованість представляється правами на повернення боргу. Якщо зважати на економічну суть цієї облікової категорії, то визначення є доцільним. Але за умови, що дебіторська заборгованість породжує не лише права, а і обов'язки, то таке визначення потребує вдосконалення.

Т.В. Момот [26] має схожу, але більш деталізовану думку. За її роботами, дебіторською заборгованістю можна вважати безвідсоткову позику контрагентам. Це визначення є дуже містким. Воно включає в себе всі складові, які ми вважаємо необхідними для чіткого відмежування дебіторської заборгованості від інших активів та зобов'язань підприємства, такі як, можливість майнового характеру, передбачення передплат постачальникам, опис дефініції «дебітори» та врахування вилучення безризикових активів з обігу.

Є ряд українських вчених, які мають тотожні розуміння сутності дебіторської заборгованості. До них відносяться А.Ф. Верещунова [27], А.Ю. Редько [28], В.Г. Лінник [29], Л.О. Лігоненко [30]. Вони вважають, що це поняття має виключно грошовий характер. Панування такої думки в українському економічному середовищі зумовлено національними особливостями ведення бізнесу. Вони полягають в тому, що переважна частина дебіторської заборгованості підприємств – це заборгованість клієнтів за поставлені товари, виконані роботи чи надані послуги. Зазвичай, такі зобов'язання погашаються грошовими коштами. Так, як в нашій країні формується економіка, яка проходить кризові етапи, то багато підприємств банкрутує і не може виконати платежі на користь продавця (постачальника). Тому основним напрямком контролю та проблемним аспектом функціонування підприємства є саме торгова дебіторська заборгованість. Але ми не можемо розглядати під цим поняттям лиш заборгованість клієнтів, оскільки виключення передплат постачальникам

унемоżliвлює їх облік а принципами та стандартами бухгалтерського обліку (як національними, так і міжнародними).

Під час вивчення питання економічної суті дебіторської заборгованості, ми виділили групу науковців, визначення яких містить у собі всі елементи, за якими ми аналізували підходи до визначення сутності дебіторської заборгованості.

До них належать, зокрема, такі вчені, як К. Хітчинг та Д. Стоун. Вони визначають дебіторську заборгованість як суму боргів перед підприємством юридичних і фізичних осіб, які виникли у результаті господарських взаємовідносин. В.П. Полуянов та Н.С. Попович додають до такого розуміння цього активу ще виникнення в результаті минулих подій і погашення в наступних періодах. На нашу думку, такі визначення найширше охоплюють це поняття та дають змогу при визнанні активу дебіторською заборгованістю коректно її класифікувати.

Також, ми проаналізували визначення дебіторської заборгованості за Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість». За основу цього трактування було взято визначення Ф.Ф. Бутинця. Воно визнає дебіторською заборгованістю суми заборгованості дебіторів підприємству на певну дату. Також, окремо Положення містить трактування поняття «дебітори». Ми вважаємо, що якщо розглядати ці терміни в рамках стандарту – то розмежування цих понять доцільне, але якщо розглядати дебіторську заборгованість як облікову категорію, то раціональним рішенням є розкриття у визначенні суб'єктів, економічні відносини між якими призводять до виникнення заборгованості.

В міжнародних стандартах фінансової звітності та бухгалтерського обліку чіткого формулювання визначення цього активу немає, оскільки визнання виходить з суті операції, за результатами якої у підприємства з'явилась дебіторська заборгованість. Тому порівняльний аналіз ми не проводимо.

Виходячи з вищезазначеного, ми пропонуємо наступне визначення: дебіторська заборгованість – це вартісне вираження боргів контрагентів перед

підприємством, що може бути достовірно оцінено та має імовірність повернення в наступних періодах.

Важливим питанням у вивченні дебіторської заборгованості є її класифікація. Це впливає на розкриття у фінансовій звітності та ефективне управління боргами перед компанією.

Згідно з П(С)БО 10 "Дебіторська заборгованість" та НП(С)БО 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" цей актив класифікують за наступними ознаками:

- за строком погашення;
- за об'єктами, з приводу яких виникла заборгованість;
- за своєчасністю погашення боржниками.

За строком погашення виділяють довгострокову та поточну (короткострокову) дебіторську заборгованість.

Поточна дебіторська заборгованість – сума дебіторської заборгованості, яка буде погашена упродовж року з дати балансу або виникає під час нормального операційного циклу.

Довгострокова дебіторська заборгованість – сума дебіторської заборгованості, яка буде погашена після одного року (12 місяців) з дати балансу та не є результатом нормального операційного циклу. Під датою балансу розуміють останній день звітного періоду. Зазвичай, це 31 грудня.

Дебіторську заборгованість за об'єктами, поділяють:

- дебіторська заборгованість, виникнення якої зумовлено реалізацією продукції, товарів, робіт, послуг;
- дебіторська заборгованість, яка є наслідком здійснення інших операцій;

Також, розрізняють наступні об'єкти через яких виникає довгострокова дебіторська заборгованість:

- заборгованість за майно, передане у фінансову оренду;
- заборгованість, яка забезпечена довгостроковими векселями;
- інша.

Виходячи з останнього критерію класифікації, дебіторську заборгованість поділяють на:

- дебіторська заборгованість, строк оплати якої не настав на звітну дату;
- дебіторська заборгованість, термін оплати якої порушено (сумнівна , прострочена);
- дебіторська заборгованість, за якою термін позовної давності минув (безнадійна).

За статтями бухгалтерського балансу визначають такі види заборгованості:

- 1) Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги.
- 2) Дебіторська заборгованість за розрахунками із бюджетом.
- 3) Дебіторська заборгованість за розрахунками за виданими авансами.
- 4) Дебіторська заборгованість за розрахунками з нарахованих доходів.
- 5) Дебіторська заборгованість за розрахунками із внутрішніх розрахунків.
- 6) Інша поточна дебіторська заборгованість.

Деякі вчені (Додаток Б) вважають, що дебіторську заборгованість слід класифікувати за призначенням:

- для оцінки фінансового результату;
- для прийняття управлінських рішень;
- для контролю і регулювання.

Із усіх проаналізованих нами видів дебіторської заборгованості для подальшого детального розгляду ми обрали довгострокову дебіторську заборгованість, оскільки вона є найбільш складна в обліку та не є досить поширеною серед підприємств і дослідженою в науковій літературі.

## 1.2. Нормативно-правове регулювання обліку, аналізу та аудиту довгострокової дебіторської заборгованості

Дуже важливим питанням при розкритті питання обліку дебіторської заборгованості є дослідження нормативно-правової бази, яка регламентує

порядок та правильність обліку. Знання і розуміння нормативно-правових джерел дає змогу приймати правильні та законодавчо обґрунтовані управлінські рішення на підприємстві щодо дебіторської заборгованості. Цей актив регламентують відповідні нормативно-правові документи, чинні в Україні, які забезпечують процес обліку і контролю за цільовим, правильним та раціональним використанням ресурсів.

Першим, і найосновнішим нормативно-правовим актом, який регулює облік, розкриття, звітність дебіторської заборгованості є Закон України „Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” [2], який окреслює юридичні та правові принципи організації, ведення та регулювання бухгалтерського обліку, формування та складання фінансової звітності в Україні. Окрім цього, Закон визначає таке поняття, як «зобов'язання».

Згідно з Законом України № 996 від 16.07.1999 р. [2], підприємство (організація) має самостійно визначати його облікову політику, терміном не менше року, в якій відображаються головні засади ведення та організації облікового процесу на підприємстві.

Кожен суб'єкт господарювання має сплачувати податки, тому не менш значимим є Податковий кодекс України [3], в якому прописані принципи, методи, суб'єкти оподаткування та який регулює відносини, які виникають між фізичними та юридичними особами у сфері сплати податків і зборів.

Зокрема, Податковий кодекс України визначає повний перелік зборів і податків, які справляються на території України. Також, він визначає порядок адміністрування ними, права та обов'язки суб'єктів сплати податків і зборів, повноваження контролюючих фіскальних органів, їх обов'язки та посадових осіб, які здійснюють податковий контроль, а також передбачає відповідальність, яка настає за порушення податкового законодавства.

Наступним нормативно-правовим документом, який безпосередньо бере участь в обліковому процесі є План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій підприємств і організацій [4] та Інструкція № 291 [4] про його застосування регламентують позначення

статей облікових категорій. Цей документ є допоміжним при веденні бухгалтерського обліку на підприємстві. Також, його роль полягає в стандартизації облікових систем на підприємствах, оскільки він є загальним та дозволяє даним бухгалтерського обліку різних підприємств бути порівнюваними між собою в розрізі аналітики.

План рахунків являє собою перелік рахунків, схем реєстрації і накопичення на них фактів провадження фінансово-господарської діяльності (написання кореспонденцій рахунків) у бухгалтерському обліку підприємства.

Згідно з Інструкцією №291 [4], для обліку дебіторської заборгованості призначені наступні рахунки (таблиця 1.1).

Таблиця 1.1 - Рахунки обліку дебіторської заборгованості

Статті активу	Рахунок	Назва рахунка	Примітки
I. Необоротні активи			
Довгострокова дебіторська заборгованість	161	Заборгованість за майно, що передане у фінансову оренду	Довгострокова дебіторська заборгованість
	162	Довгострокові векселі одержані	
	163	Інша дебіторська заборгованість	
II. Оборотні активи			
Векселі одержані	341	Короткострокові векселі, одержані в національній валюті	Поточна дебіторська заборгованість
	342	Короткострокові векселі, одержані в іноземній валюті	
Дебіторська заборгованість за	361	Розрахунки з вітчизняними покупцями	
товари, роботи, послуги	362	Розрахунки з іноземними покупцями	
резерв сумнівних боргів	38	резерв сумнівних боргів	
Дебіторська заборгованість за виданими авансами	371	Розрахунки за виданими авансами	
з нарахованих доходів	373	Розрахунки за нарахованими доходами	
	377*	Розрахунки з іншими дебіторами	
Інша поточна дебіторська заборгованість	375	Розрахунки за відшкодуванням завданих збитків	
	376	Розрахунки за позиками членам кредитних спілок	
	377	Розрахунки з іншими дебіторами	

Наступним документом, яким керуються підприємства упродовж всього облікового процесу, є Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» [8]. Цей нормативно-правовий документ окреслює методологічні засади збору, накопичення та обробки інформації у бухгалтерському обліку про дебіторську заборгованість та її відображення і розкриття у фінансовій звітності.

Цей Стандарт використовується суб'єктами господарювання, всіх форм власності (за виключенням бюджетних установ). Також, норми Стандарту застосовуються з врахуванням окремих особливостей оцінки, відображення та розкриття інформації, яка пов'язана з дебіторською заборгованістю, передбачених іншими положеннями (як національними так і міжнародними) бухгалтерського обліку.

Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку, затверджене Наказом Міністерства фінансів України, №88 від 24.05.1995 [5], встановлює порядок прийняття, створення та відображення даних у бухгалтерському обліку. Крім того, він регламентує порядок зберігання облікових реєстрів, первинних документів та бухгалтерської звітності підприємствами.

Наступним нормативним документом, який направлений на раціональну формалізацію обліку є Методичні рекомендації по застосуванню реєстрів бухгалтерського обліку, які направлені на узагальнення в облікових бухгалтерських реєстрах (до цього переліку не входять позабалансові реєстри) за методом подвійного запису облікової інформації щодо наявності, руху активів, капіталу та зобов'язань. Також, на факти фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання (за виключенням бюджетних установ та банків), їх відділень, філій, представництв усіх організаційно-правових форм, форм власності та видів діяльності, на збір, акумулювання аналітичних даних про наявність, склад та рух активів, капіталу і зобов'язань, доходів, витрат, фінансових результатів.

Форма ведення бухгалтерського обліку як система реєстрів, методів, порядку і способу збору та узагальнення інформації в документах підприємство обирає самостійно, але з обов'язковим дотриманням єдиних принципів бухгалтерського обліку і з урахуванням специфіки своєї діяльності і інформаційних технологій обробки даних обліку.

Також, нормативними документами, які регламентують ведення бухгалтерського обліку на підприємстві є внутрішні положення, зокрема, облікова політика. Вона визначає методи визнання, оцінки, обліку, обрані підприємством щодо суттєвих статей балансу. Для дебіторської заборгованості може бути визначено метод вирахування резерву сумнівних боргів, методика вибору ставки дисконтування для довгострокової заборгованості.

Після обліку активів на підприємстві здійснюється контроль. Однією з найпоширеніших його форм є аудит, який керується Законом України „ Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність” від 21.12.2017 р. [6]. Цей Закон окреслює правові засади та правила провадження аудиторської діяльності в Україні та направлений на створення комплексу незалежного фінансового контролю за господарською діяльністю підприємств, з метою захисту інтересів інвесторів, власників, а також обсяги аудиторської перевірки, вимоги до звітів аудиторів, методики аудиту та основні принципи проведення перевірок.

Контроль за фактичною наявністю активів на підприємстві здійснюється за допомогою інвентаризації. Для її регулювання використовується Інструкція по інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів і документів та розрахунків, затверджена наказом Міністерства фінансів України від 11 серпня 1994 року №148 [7], яка встановлює загальні вимоги щодо порядку здійснення інвентаризації товарних запасів, основних засобів, нематеріальних активів, грошових коштів і документів та розрахунків. Щодо дебіторської заборгованості, то інвентаризація може підтверджувати факт фізичного



вибуття активів, в результаті чого виникає заборгованість покупців та постачальників перед підприємством.

Як зазначалось в пункті 1.1, до складу іншої дебіторської заборгованості входить заборгованість підзвітних осіб, яка регулюється Постановою Правління НБУ № 637 „Про затвердження Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні”.

Якщо підприємство здійснює облік за міжнародними стандартами бухгалтерського обліку та фінансової звітності, то така діяльність регулюється наступними нормативно-правовими документами:

- МСБО 1 «Подання фінансової звітності» – відображення дебіторської заборгованості у фінансовій звітності» [9];
- МСБО 15 «Виручка» - обсяги визнання доходу до сплати і, відповідно, дебіторської заборгованості [10];
- МСБО 32 «Фінансові інструменти: розкриття та подання» - вимоги до того, як має розкриватись дебіторська заборгованість у примітках до фінансової звітності та, безпосередньо, у звітах та вимоги до подання звітності як власного капіталу чи зобов'язань та згортання фінансових активів із фінансовими зобов'язаннями [11];
- МСФЗ 9 «Фінансові інструменти: визнання й оцінка» - правила визнання та оцінки вартості дебіторської заборгованості, яка є фінансовим активом [12];
- МСБО 16 «Основні засоби» – визнання короткострокової дебіторської заборгованості за теперішньою вартістю та довгострокової дебіторської заборгованості за ефективною ставкою відсотка [13];

### 1.3 Методичні засади та етапи проведення аудиту довгострокової дебіторської заборгованості

Дебіторська заборгованість виникає у підприємства в ході його господарської діяльності. Моніторинг і поточний контроль суб'єкт господарювання здійснює упродовж всього процесу ведення бізнесу, але в деяких суперечливих ситуаціях підприємство проводить аудит, який включає перевірку довгострокової дебіторської заборгованості.

Аудит ґрунтується на бухгалтерському обліку та аналізу дебіторської заборгованості, тому ми розглянемо методологічні засади аудиту і проаналізуємо облік у другому розділі дипломної роботи. Аудит може бути обов'язковим для визначеного переліку юридичних осіб та ініційованим (на вимогу власників, інвесторів, кредиторів). Методика аудиту не змінюється в залежності від виду користувачів інформації, але може бути додано розкриття.

Завдання аудиту дебіторської заборгованості:

- встановлення факту реальності дебіторської заборгованості (як поточної, простроченої так і з закінченим строком позивної давності);
- перевірка коректності нарахування резерву під сумнівну заборгованість та списання з обліку такого активу;
- рекалькуляція нарахованих доходів за довгостроковою дебіторською заборгованістю;
- перевірка оцінки цього активу на звітну дату;
- аналіз класифікації та відображення в обліку на рахунках, призначених для необоротних активів.
- дослідження правильності відображення та розкриття у звітності.

Аудит дебіторської заборгованості становить собою виконання аналітичних процедур [17].

Під аналітичними процедурами розуміється аналіз облікової інформації, шляхом перевірки та встановлення залежностей між інформацією фінансового

та нефінансового характеру та побудова очікуваних значень довгострокової дебіторської залежності на кінець періоду.

Під час розробки та виконання аналітичних процедур, аудитор, за стандартами, має здійснити наступні кроки:

- визначити релевантність кожної процедури;
- оцінити надійність аналізованих даних;
- розрахувати очікування значень аналізованої статті на дату аудиту, порівняти їх з фактичними даними та екстраполювати значення на допустиму похибку. Очікування розробляється для порівняння розуміння бізнесу і його діяльності звичайному функціонуванню на ринку.

Ми будемо розглядати аудит заборгованості за двох ситуацій: коли підприємство правильно ідентифікує і відображає довгострокову дебіторську заборгованість у складі необоротних активів та коли підприємство робить помилку в обліку.

Для виконання аналітичних процедур аудитору необхідно виконати такі кроки:

Виявити довгострокову дебіторську заборгованість. Для того, щоб ідентифікувати наявність такого активу на балансі підприємства треба проаналізувати рахунок 18 «Довгострокова дебіторська заборгованість». На ньому має бути відображена сума заборгованості контрагентів.

На цьому етапі необхідно застосувати МСА 530 «Аудиторська вибірка» та МСА 500 «Аудиторські докази». Перший наведений стандарт встановлює правила проведення аудиторської вибірки. Аудитору необхідно обрати елементи для детального тестування. Метод вибору (статистичний, нестатистичний) елементів дається на розсуд фахівця в залежності від рівня ризику та можливої похибки. Головним критерієм, якому має відповідати вибірка – це можливість будь-якої складової популяції бути обраною.

Після вибору договорів чи контрагентів (в залежності від виду та детальності обліку) аудитор збирає докази для встановлення факту здійснення господарської операції, яка призвела до виникнення довгострокової

дебіторської заборгованості. Такими доказами можуть бути договори, видаткові накладні, акти звірки з контрагентами, які надсилаються безпосередньо контрагенту клієнта для виключення фактору шахрайства.

Проводиться аналіз актів звірки з обліковими даними і визначаються виявлені різниці та вносяться коригування.

Після отримання договорів, аудитор їх аналізує та за умовами визначає довгострокову частину із загальної суми, нараховані доходи (дисконтування майбутніх грошових потоків). Також, однією з важливих процедур перевірки є аналіз ставки дисконтування, обраної підприємством, оскільки за МСФЗ 9 «Фінансові інструменти» вона не може бути нижче справедливої.

Завершальним етапом проведення перевірки є аналітичний огляд заборгованості в розрізі об'єктів, контрагентів та термінів погашення та будується очікування. За результатами очікування аудитор висловлює свою думку.

В ситуації, коли підприємство обліковує довгострокову заборгованість разом із поточною, аудитору необхідно з'ясувати яка частина заборгованості є довгостроковою. Для цього робиться запит та перевірка договорів, які формують суму дебіторської заборгованості та виокремлювати їх із загальної популяції та проводити стандартні процедури, описані нами вище.

**Висновки.**

В першому розділі ми проаналізували думку українських та закордонних вчених щодо визначення поняття «дебіторська заборгованість», з'ясувавши, що більшість з них не враховує передплати постачальникам та запропонували свою дефініцію цього терміну.

Окрім того, ми розглянули класифікацію дебіторської заборгованості за різними критеріями, як встановленими стандартами обліку, так і запропонованими вченими. Для аналізу було обрано довгострокову дебіторську заборгованості.

Також, було досліджено нормативно-правову базу обліку, аналізу та аудиту дебіторської заборгованості. Вона включає в себе декілька видів

документів: законодавчі акти, національні положення та стандарти бухгалтерського обліку і звітності, міжнародні стандарти та внутрішні положення підприємства, які мають узгоджуватись із вищими за юридичною силою актами.

В третьому пункті ми вивчили методологію аудиту довгострокової дебіторської заборгованості, зважаючи на можливий фактор помилки в класифікації, оцінці та обліку довгострокової дебіторської заборгованості на підприємстві.

Таким чином, ми розглянули теоретичні аспекти обліку аналізу та аудиту довгострокової дебіторської заборгованості, які будуть застосовуватись при практичному застосуванні на прикладі підприємства ТОВ «КАМАЗіКО».

## РОЗДІЛ 2

### ВИЗНАННЯ, ОЦІНКА ТА ОБЛІК ДОВГОСТРОКОВОЇ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ТОВ «КАЗАМАЗІКО»

#### 2.1. Загальна характеристика підприємства ТОВ «КАМАЗіКО»

Для поглибленого розуміння теми дипломної роботи було обрано підприємство на основі якого ми розглянемо визнання, оцінку, облік та аналіз довгострокової дебіторської заборгованості.

Через кліматичні та геологічні умови в нашій країні, однією з найпотужніших галузей економіки являється сільське господарство, зокрема, вирощування зернових культур. Оскільки потенціал значно перевищує потреби внутрішнього ринку, то це експортно-орієнтований напрямок. В сучасних реаліях він є досить важливим, оскільки спричиняє притік іноземної валюти в економіку та допомагає становити ринкові механізми регуляції курсу гривні до закордонних валют, спричиняє розвиток виробництва через запровадження європейської стандартизації продукції та стимулювання експорту і інтеграції України в світові ринки.

На рисунку 2.1.1 представлена динаміка зростання обсягів експорту продуктів рослинництва в Україні за три роки. Виходячи з цього, ми обрали компанію, яка орієнтована на сільське господарство. Вона є частиною одного з найбільших в Україні агрохолдингів, який займає друге місце по площі земельного банку (570 тис. га). З усіх підприємств групи було обрано те, в балансі якого є довгострокова дебіторська заборгованість.

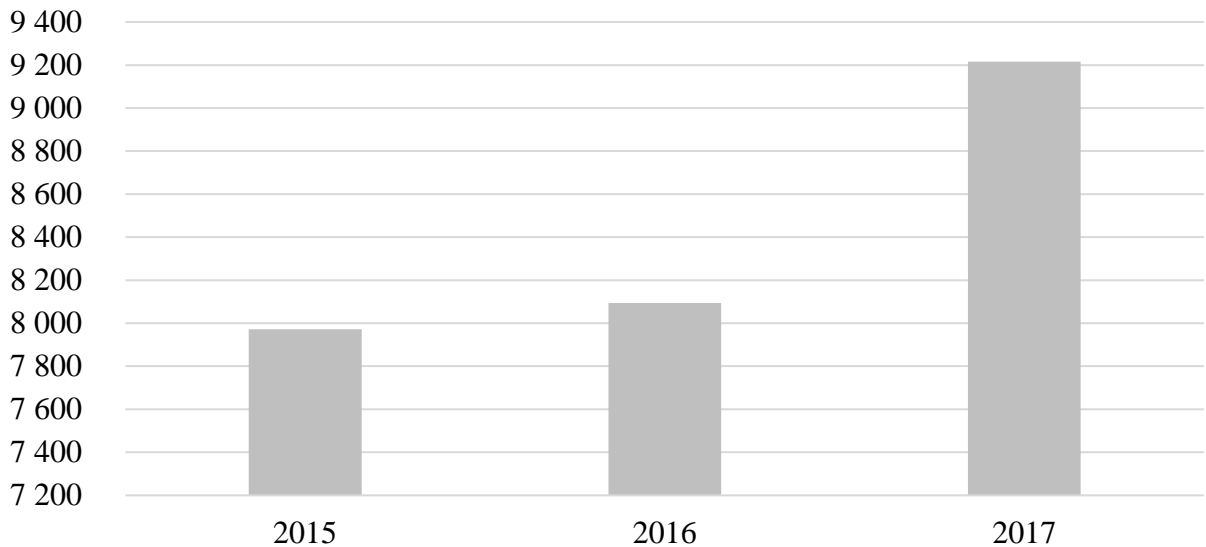


Рисунок 2.1.1 – Обсяги експорту продуктів рослинництва України за 2015-2017 рр, млн. дол. США

Згідно з Кодексом етики професійних бухгалтерів та в цілях конфіденційності, назва досліджуваного підприємства була замінена. Також, всі цифри були змінені в певній пропорційності.

При аналізі суб`єкта господарювання необхідно визначити середовище функціонування компанії, оскільки саме ринок визначає ключові напрями діяльності, поточні та стратегічні цілі.

ТОВ «КАМАЗіКО» засновано в 2014 році і наразі є одним з найвпливовіших автотранспортних підприємств на ринку перевезень нашої країни. Компанія забезпечує високий рівень сервісу, якісну та оперативну доставку різних видів вантажів в усі куточки України. Головним завданням є

Незважаючи на те, що компанія є досить молодою, вона вже встигла напрацювати репутацію та досвід, що свідчить про надійність ТОВ «КАМАЗіКО» та усвідомлену відповідальність перед клієнтами та партнерами, що демонструють зростаючі економічні показники діяльності.

Диференційований рухомий автомобільний склад ТОВ «КАМАЗіКО» налічує 650 одиниць, розміщений у 7 автопарках, які забезпечують клієнтам підприємства можливість перевезення великих обсягів і широкої номенклатури можливих вантажів на всій території України та Європи.

Кількість працівників на кінець 2017 року становить близько 700 чоловік. Персонал включає в себе як і адміністративний, так і водіїв та обслуговуючий персонал для автомобілів.

На всіх автомобілях встановлені GPS – навігатори, що забезпечують мінімальні втрати під час перевезень та посилений поточний контроль за переміщенням вантажу. Також, цілодобовий диспетчерський супровід автомобілів підвищує ефективність перевезень та контроль за ними.

Значну масу перевезень становлять сільськогосподарські культури, такі, як соняшник, рапс, пшениця, кукурудза. Компанія бере активну участь в розбудові економіки нашої країни.

Серед кодів видів економічної діяльності, компанія має наступні:

- КВЕД 45.11 Торгівля автомобілями та легковими автотранспортними засобами;
- КВЕД 45.20 Технічне обслуговування та ремонт автотранспортних засобів;
- КВЕД 46.21 Оптова торгівля зерном, необробленим тютюном, насінням і кормами для тварин;
- КВЕД 46.32 Оптова торгівля м'ясом і м'ясними продуктами;
- КВЕД 77.31 Надання в оренду сільськогосподарських машин і устаткування;
- КВЕД 49.41 Вантажний автомобільний транспорт (основний);
- КВЕД 52.24 Транспортне оброблення вантажів;
- КВЕД 52.29 Інша допоміжна діяльність у сфері транспорту;
- КВЕД 70.22 Консультування з питань комерційної діяльності й керування;
- КВЕД 77.12 Надання в оренду вантажних автомобілів

Виходячи з вищезазначеного, компанія є цікавим об'єктом дослідження, на якому можна розглянути обрану тему.



## 2.2. Аналіз показників фінансового стану підприємства

Ми проаналізуємо спроможність компанії забезпечувати достатній рівень фінансування його господарської діяльності за допомогою аналізу ліквідності, фінансової стійкості, платоспроможності, відношень активів та пасивів, рентабельності підприємства. Інформаційною основою аналізу є баланс підприємства за 4 роки (Додатки В, Г, Д, Е)

В економічній теорії існують два види аналізу бухгалтерського аналізу підприємства: горизонтальний та вертикальний. Суть першого полягає в порівняльному аналізі динаміки показників за період, а другого – структури балансу з визначенням питомої ваги кожної представленої статті.

Ми проаналізували найсуттєвіші для діяльності підприємства статті балансу (таблиця 2.1). До них входять активи: основні засоби, дебіторська заборгованість, запаси, грошові кошти та їх еквіваленти і пасиви: нерозподілений прибуток та кредиторська заборгованість (за товари і послуги, аванси отримані). Також, ми розглянули зміну в періодах загальної суми оборотних і необоротних активів, капіталу та зобов'язань підприємства.

Таблиця 2.2.1 – Аналіз динаміки статей балансу ТОВ «КАМАЗіКО» за 2014-2017 рр.

Назва статті	2014	2015	% зміна	2016	% зміна	2017	% зміна
Основні засоби	4 233	2 989	-29%	1 700	-43%	1 431	-16%
Довгострокова дебіторська заборгованість	10 295	9 139	-11%	29 141	219%	20 351	-30%
Запаси	28 225	42 932	52%	40 021	-7%	45 592	14%
Торгова дебіторська заборгованість	25 500	25 396	0%	40 701	60%	86 040	111%
Інша поточна дебіторська заборгованість	8 658	8 974	4%	12 801	43%	16 250	27%
Гроші та їх еквіваленти	85 724	160 806	88%	98 287	-39%	74 591	-24%

Продовження таблиці 2.2.1

Торгова кредиторська заборгованість	25 750	20 264	-21%	20 820	3%	40 128	93%
Нерозподілений прибуток	154 874	249 981	61%	206 602	-17%	212 816	3%

Упродовж чотирьох років спостерігається суттєве зниження основних засобів. Така тенденція пояснюється тим, що закуплені на початку діяльності основні засоби амортизуються, а нові не закупляються, оскільки підприємство орендує автотранспортні засоби, які є основним матеріальним активом в роботі компанії.

Щодо статті запасів, то вона збільшується. Так, як в штаті підприємства є майстри по ремонту машин, то поточний ремонт здійснюється силами компанії, що потребує значних запасів запчастин.

Торгова дебіторська заборгованість зростає значними темпами, що свідчить про збільшення обсягів діяльності. Але в такій ситуації коректно розглядати цю статтю разом з грошовими потоками від основної діяльності, аби розуміти, чи проходить погашення цієї заборгованості. Рівень повернення дебіторської заборгованості є важливим показником, оскільки неліквідний актив має бути списаний з балансу підприємства.

До складу іншої поточної дебіторської заборгованості входять аванси видані. Позитивна тенденція цієї статті свідчить про неефективне управління заборгованістю постачальників. ТОВ «КАМАЗіКО» безкоштовно спонсорує своїх контрагентів. Так, як інша дебіторська заборгованість закривається поставками товарів і послуг, то можна розглядати її в сукупності з динамікою запасів, яка зростає. Інформацію для більш детального аналізу необхідно брати у звіті про прибутки та збитки підприємств.

Щодо нерозподіленого прибутку, то основне його зниження відбулось в 2016 році. Це пояснюється тим, що підприємство інвестувало ресурси у фінансовий лізинг для отримання фінансового доходу. Про це свідчить значне зростання довгострокової дебіторської заборгованості в 2016 році. В наступному році компанія вийшла в додатну динаміку прибутку.

Хоч і компанія не залучає кредитні кошти, але кредиторська заборгованість за товари, роботи і послуги зростає. Найбільший відсоток спостерігається у 2017 році. Але зважаючи на позитивну динаміку активів, немає впевненості про неспроможність компанії розрахуватись за поточними зобов'язаннями.

Оскільки структура пасивів підприємства є незмінною, ми дослідили динаміку структури оборотних і необоротних активів (Рисунок 2.2.1), а також динаміку частки нашого об'єкту дослідження – довгострокової дебіторської заборгованості - в загальній сумі балансу підприємства.

З діаграми можна зробити висновок, що мобільність активів компанії є дуже високою, що дозволяє їй гнучко відповідати на зміни в економічному макро- і мікросередовищі.

Найбільша частка необоротних активів була представлена в 2016 році, що пояснюється зростанням довгострокової дебіторської заборгованості (рисунок 2.2.2), описаної нижче.

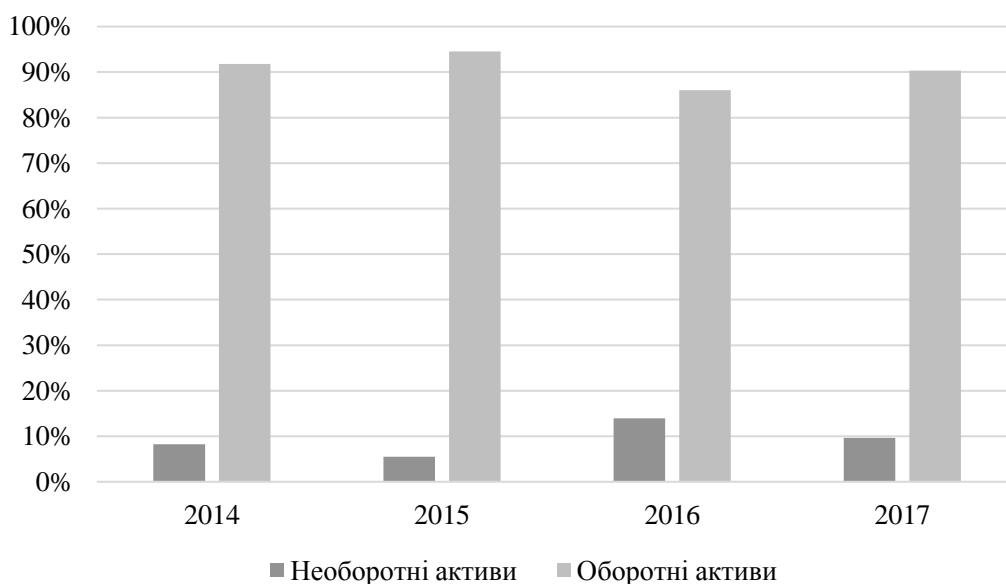


Рисунок 2.2.1 – Динаміка структури активів ТОВ «КАМАЗіКО» за 2014-2017 рр.

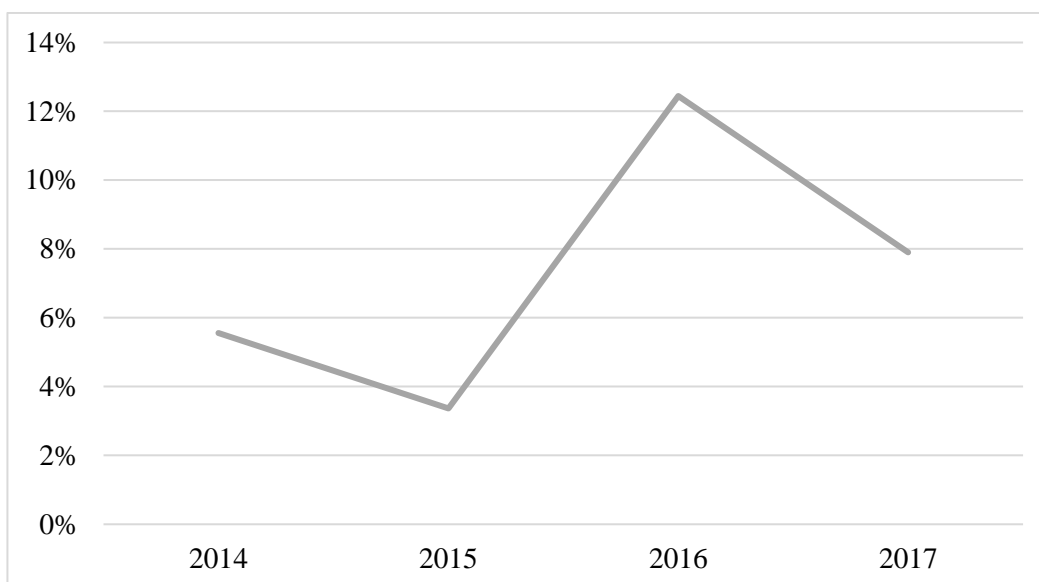


Рисунок 2.2.2 - Динаміка частки довгострокової дебіторської заборгованості в структурі активів ТОВ «КАМАЗіКО» за 2014-2017 рр.

Зміна цього виду необоротного активу є досить неоднозначна, тому детально ми її розглянемо в другому пункті цього розділу.

Отже, вивчивши зміни в балансі ТОВ «КАМАЗіКО» можна зробити висновок, що підприємство володіє достатньою кількістю активів для здійснення його звичайної господарської діяльності.

Але окрім аналізу динаміки та структури, за допомогою даних балансу можна визначити показники фінансового стану підприємства та його ліквідності.

Першим показником, який ми будемо розглядати – це коефіцієнт абсолютної ліквідності. Він інформує, яку частину заборгованості підприємства можуть погасити наявні грошові кошти та їх еквіваленти

$$K = \text{Грошові кошти і їх еквіваленти} / \text{поточні зобов'язання}$$

Результати розрахунку зазначені в таблиці 2.2.2

Таблиця 2.2.2 - Динаміка коефіцієнту абсолютної ліквідності ТОВ «КАМАЗіКО» за 2014-2017 рр.

Рік	Грошові кошти	Поточні зобов'язання	Значення коефіцієнта
2014	88 245	30 467	2,9
2015	160 806	21 456	7,5
2016	98 287	27 520	3,6
2017	74 591	44 831	1,7

Рекомендоване значення показника сягає 0,15-0,2. Такі високі показники свідчать про неефективне використання фінансових ресурсів. Грошові кошти не беруть участь у формуванні доходу підприємства, тому значне їх накопичення свідчить про втрату частину прибутку через невикористання грошових коштів та їх еквівалентів. Починаючи з 2016 року, підприємство почало політику залучення ресурсів у фінансову діяльність.

Коефіцієнт поточної ліквідності показує, наскільки ефективна робота з дебіторами компанії, оскільки саме він показує покриття зобов'язань за умови сплати дебіторської заборгованості.

Коефіцієнт = (Оборотні активи – Запаси) / Поточні зобов'язання

Результати розрахунку зазначені в таблиці 2.2.3

Таблиця 2.2.3 - Динаміка коефіцієнту поточної ліквідності ТОВ «КАМАЗіКО» за 2014-2017 рр.

Рік	Оборотні активи	Запаси	Поточні зобов'язання	Значення коефіцієнта
2014	170 136	28 225	30 478	4,6
2015	256 550	42 932	21 556	9,9
2016	201 489	40 021	27 520	5,9
2017	232 762	45 592	44 834	4,2

Нормативне значення цього показника становить 2-3. Таке перевищення нормативного значення свідчить про залучення зайвих оборотних активів та неефективну їх структуру.

Наступним показником в рамках аналізу ліквідності є коефіцієнт довгострокового фінансового забезпечення, який дає інформацію про ступінь покриття необоротних активів ресурсами власного капіталу.

$$K = \text{Власний капітал} / \text{Необоротні активи}$$

Результати розрахунку зазначені в таблиці 2.2.4

Таблиця 2.2.4 - Динаміка коефіцієнту довгострокового фінансового забезпечення ТОВ «КАМАЗіКО» за 2014-2017 рр.

Рік	Власний капітал	Необоротні активи	Значення коефіцієнта
2014	154 910	15 252	10
2015	250 017	14 923	16,7
2016	206 638	32 669	6,3
2017	212 852	24 924	8,5

Із аналізованих даних можна зробити висновок про перекіс у активах та пасивах підприємства.

Фінансова стійкість підприємства описує стан фінансових можливостей і ресурсів компанії, їх використання та розподілу, який забезпечує підприємству економічний розвиток. Цей показник демонструє ступінь фінансової незалежності та володіння своїми ресурсами і їх розпорядженням.

Одним із перших індикаторів при такому дослідженні аналізують коефіцієнт автономії.

$$K = \text{Власний капітал} / \text{Активи підприємства} * 100\%$$

Завдяки коефіцієнту автономії можна побачити яка частка власників у сумі активів підприємства. Компанія намагається підвищувати його значення, оскільки така ситуація показує, що підприємство є стійким на ринку та більш привабливою для кредиторів та інвесторів.

Оптимальним числом є 60-40%.

Результати розрахунку зазначені в таблиці 2.2.5

Таблиця 2.2.5 - Динаміка коефіцієнту автономії забезпечення ТОВ «КАМАЗіКО» за 2014-2017 рр.

Рік	Власний капітал	Активи	Значення коефіцієнта
2014	154 921	185 388	84 %
2015	250 017	271 473	92 %
2016	206 638	234 158	88 %
2017	212 852	257 686	83 %

Зниження цього показника відбулось через збільшення активів підприємства. В 2017 році найбільший приріст спричинила торгова дебіторська заборгованість (111 %), що свідчить про зростання обсягів реалізації.

Визначення коефіцієнту фінансування. Він показує кількість залучених коштів підприємства на одну гривню власних коштів, які були вкладені в активи компанії.

$$K = \text{Залучений капітал} / \text{Власний капітал}$$

Підприємство не залучає кошти сторонніх установ та організацій в своїй діяльності.

Дуже важливо, коли суб'єкт господарювання може забезпечити поповнення оборотного капіталу за рахунок власних коштів, без отримання кредитів. Здатність підприємства дотримуватись такого рівня описує коефіцієнт маневреності, який визначається за наступною формулою:

$$K_m = \text{Власні оборотні кошти} / \text{Власний капітал}$$

Результати розрахунку зазначені в таблиці 2.2.6

Таблиця 2.2.6 - Динаміка коефіцієнту маневреності забезпечення ТОВ «КАМАЗіКО» за 2014-2017 рр.

Рік	Необоротні активи	Власний капітал	Значення коефіцієнта
2014	15 252	154 921	0,90
2015	14 923	250 017	0,94

## Продовження таблиці 2.2.6

2016	32 669	206 638	0,84
2017	24 924	212 852	0,88

Рекомендоване нормативне значення коефіцієнту маневреності знаходиться в рамках 0,2-0,5. За останній звітний період (2017 рік), фактичне значення цього показника на 76 % перевищує нормативне. Загалом, це вказує на високу фінансову стійкість підприємства, можливість поповнювати активи та залучати кошти, покриваючи їх наявними ресурсами.

І останнім показником, який є важливим для загального розуміння економічного стану підприємства є показник рентабельності активів, який показує ефективність використання ресурсів. Він визначається за формулою:

$$K = \text{Чистий прибуток} / \text{Середньорічна сума активів} * 100\%$$

Результати розрахунку зазначені в таблиці 2.2.7

Таблиця 2.2.7 - Динаміка коефіцієнту рентабельності активів ТОВ «КАМАЗіКО» за 2014-2017 рр.

Рік	Чистий прибуток	Активи	Значення коефіцієнта
2014	65 550	185 388	71 %
2015	95 096	271 473	42 %
2016	109 621	234 158	43 %
2017	115 014	257 686	47 %

Фактичне значення показника свідчить про високу рентабельність активів та про ефективний менеджмент, який формує прибуток для компанії.

Отже, провівши всебічний аналіз діяльності ТОВ «КАМАЗіКО» ми виявили, що фінансовий стан підприємства є позитивним та стабільним, але при тому, показники ефективності використання фінансових ресурсів вказують на нерациональний менеджмент по відношенню до таких активів. Підприємство може розширювати свою технічну базу, види діяльності та інвестувати у свій розвиток, але натомість відбувається накопичення ресурсів,



які не формують прибуток. Керівництву компанії необхідно переглянути стратегію економічного розвитку із залученням активів у виробничий процес.

### 2.3. Відображення довгострокової дебіторської заборгованості у системі бухгалтерського обліку

Основними активами, які складають бухгалтерський баланс ТОВ «КАМАЗіКО» є грошові кошти та дебіторська заборгованість (поточна і довгострокова), нерозподілений прибуток в частині капіталу та незначна кредиторська заборгованість за товари, роботи і послуги, серед зобов'язань.

Предметом нашого дослідження є дебіторська заборгованість і оскільки обліковий процес складається з таких етапів, як визнання, оцінка, облік та аналіз, то ми розглянемо усі стадії відображення цього активу.

Процес визнання довгострокового активу виглядає наступним чином.

За П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», критерієм визнання такого активу є імовірність отримання майбутніх економічних вигід та достовірна оцінка. Момент, коли суб'єкт господарювання має відображати цей актив у себе в обліку – при передачі контролю над активом (неможливість фізичного використання та отримання від нього вигід).

Оскільки немає міжнародного стандарту бухгалтерського обліку і фінансової звітності, який регулює дебіторську заборгованість, то в момент визнання активу необхідно керуватись МСФЗ 15 «Дохід від договорів з клієнтами», який вказує, що моментом виникнення так, як і в національних нормативних документах, є момент реалізації чи надання послуг.

Процес оцінки довгострокової дебіторської заборгованості має здійснюватись в такому порядку. За національними стандартами відображення довгострокової дебіторської заборгованості має відображатись за нарахованими доходами (відсотками) у періоді її нарахування. Також вказано, що та частина заборгованості, на яку нараховуються відсотки має бути включена до балансу за теперішньою вартістю. Оскільки за П(С)БО 13

«Фінансові інструменти» довгострокова дебіторська заборгованість є фінансовим активом, бо дотримуються такі критерії визнання, як право вимоги на отримання грошових коштів за укладеним договором. Стандарт не суперечить вищезазначеному та вказує на необхідність відображення такого виду активу за амортизованою собівартістю. Важливим питанням є вибір ставки дисконтування.

Розглянемо позицію П(С)БО 28 «Зменшення корисності активів» щодо процесу визначення теперішньої вартості майбутніх грошових потоків.

Вона має визначатись із застосуванням відповідної ставки дисконту до майбутніх грошових потоків від постійного використання активу та його реалізації (списання) в кінці строку корисного використання (експлуатації). Майбутні грошові потоки, які може отримати підприємство від активу визначаються з огляду на фінансові плани суб'єкта господарювання на термін не більше п'яти років. Стандарт вказує, що якщо у підприємства є власний досвід визначення суми очікуваного відшкодування вартості активу і розрахунки, які вказують на достовірність оцінки майбутніх грошових потоків, то підприємство може визначати їх на підставі фінансових планів.

Важливою умовою є те, що грошові потоки в році, який йде за останнім роком, на який складено фінансовий план, та за кожний наступний рік використання активу беруться в сумі, яка має не перевищувати величину грошових потоків останнього року, на який складено фінансовий план.

Якщо такого досвіду у компанії немає, то ставка дисконту базується на ринковій ставці відсотка (до вирахування податку), що використовується в операціях з аналогічними активами. За відсутності ринкової ставки відсотка ставка дисконту базується на ставці відсотка на можливі позики підприємства або розраховується за методом середньозваженої вартості капіталу підприємства.

При визначенні ставки дисконту враховуються ризики, крім ризиків, що були враховані при визначенні майбутніх грошових потоків.

Обліковий процес довгострокової заборгованості покупців та постачальників

Облік довгострокової дебіторської заборгованості ведеться на рахунках бухгалтерського обліку. Для цього передбачено рахунок №18 «Довгострокова дебіторська заборгованість та інші необоротні активи», який має субрахунки: 181 «Заборгованість за майно, що передано у фінансову оренду», 182 «Довгострокові векселі одержані», 183 «Інша дебіторська заборгованість» та 184 «Інші необоротні активи». Кореспондує цей рахунок із активами, доходами, витратами.

Процес обліку довгострокової дебіторської заборгованості має декілька етапів. Першим з них є первісне визнання. Така операція відображається за дебетом 18 рахунку і в залежності від сутності господарської операції, яка відбулась та кредитом 70, 10, 31 рахунків. Тобто якщо, наприклад, відбулась реалізація товарів чи послуг із розстрочкою платежу, то на рахунках бухгалтерського обліку з'явиться наступна кореспонденція: Дт 18 Кт 70. В разі, якщо дебіторська заборгованість виникає внаслідок видачі авансу за довгостроковим контрактом, то з Дт18 рахунку буде кореспондувати Кт30,31 рахунків.

Як вже було зазначено вище, довгострокова дебіторська заборгованість має бути визнана в сумі теперішньої вартості активу. Для цього, на суму дисконту підприємство має визнавати витрати, що відображає кореспонденція Дт. 95 «Фінансові витрати» Кт. 18 «Довгострокова дебіторська заборгованість». При погашенні цього активу, номінал буде відрізнятися від суми заборгованості на суму нарахованих витрат по дисконту. Тому, компанія має визнати відсоткові доходи, записуючи їх за Дт 18 «Довгострокова дебіторська заборгованість» Кт 73 «Інші фінансові доходи».

Також, за національними та міжнародними стандартами бухгалтерського обліку та фінансової звітності, підприємству необхідно виділяти поточну частину довгострокової дебіторської заборгованості, яка буде погашена упродовж 12 місяців з дати балансу. Отже, на кожну звітну дату

необхідно переглядати суму, відображену на Дт 18 рахунку та робити реклас на рахунок Дт 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками».

І при погашенні заборгованості, за Дт будуть рахунки активів, отриманих в результаті операції (грошові кошти – 31, товари – 28, основні засоби – 15 (за національними стандартами до моменту введення в експлуатацію та за міжнародними, якщо основний засіб потребує поліпшень), 10 (за міжнародними стандартами, якщо основний засіб готовий до використання при придбанні).

Розглянемо обліковий процес на прикладі господарської операції ТОВ «КАМАЗіКО». Оскільки серед КВЕДів компанії є 45.11 Торгівля автомобілями та легковими автотранспортними засобами, то підприємство використовує його для такого виду діяльності, як продаж техніки із розстрочкою платежу.

Вхідні дані: ТОВ «КАМАЗіКО» продало ТОВ «Ромашка» трактор, вартістю 15 000 000 грн. із розстрочкою платежу на 5 років із пропорційною щорічною виплатою. Така операція зумовлює виникнення довгострокової дебіторської заборгованості.

До компанії звертається клієнт із заявкою на купівлю машини. Оскільки за своєю суттю це є товарним кредитом, то «КАМАЗіКО» має приймати рішення, зважене на економічні показники функціонування клієнта та його спроможність виконати свої зобов'язання, розтягнуті в часі. Виходячи з цього, проводиться аналіз фінансової звітності та приймається рішення про укладення договору.

Після підписання договору, компанія постачає товар. По факту здійснення господарської операції необхідно визнати виручку та дебіторську заборгованість. За критеріями визнання національних положень – підприємство очікує отримання майбутніх економічних вигод від активу, за міжнародними стандартами – компанія стала стороною контрактних зобов'язань, отже ми можемо визнавати дебіторську заборгованість. Оскільки умовами контракту є розстрочка платежу на 5 років, то для оцінки суми, яку необхідно виділити частину, яка буде погашена упродовж 12 місяців та довгострокову частину привести до теперішньої вартості.

Отже,  $15\,000\,000 / 5 = 3\,000\,000$  грн. буде погашено в поточному році. 12 000 000 грн становлять довгострокову частину, яку підприємству необхідно продисконтувати.

Для визначення теперішньої вартості майбутніх грошових потоків використаємо процентні ставки за новими депозитами нефінансових корпорацій у національній валюті та в розрізі термінів погашення (таблиця 2.3.1), оскільки це альтернатива використання коштів, в разі, якби підприємство не займалось такою діяльністю. Для нашого розрахунку ми обираємо відсоток, який діяв у місяці видачі (липень) та відповідає проміжку більше двох років. Дисконтуємо на період 4 роки, оскільки перший платіж буде здійснений в першому році.

Формула дисконтування наступна:

$$AR = FV / (1+R)^n, \text{ де}$$

FV – майбутня вартість активу,

R – ставка дисконтування,

n- кількість періодів.

Таблиця 2.3.1 - Ставки депозитів нефінансових установ

Період	усього	на вимогу	до 1 року	від 1 року до 2 років	більше 2 років
січень	9,5	6,1	9,9	7,8	6,3
лютий	10,2	5,8	10,7	8,4	6,1
березень	11,0	6,2	11,5	9,1	3,7
квітень	11,3	6,9	12,0	13,5	3,3
травень	11,4	6,8	12,1	14,4	3,2
червень	11,6	7,0	12,3	12,1	6,5
липень	12,0	6,7	12,6	12,0	3,5
серпень	12,4	6,2	13,1	11,9	15,7

$AR = 12\,000\,000 / (1+0,035)^4 = 10\,457\,306,7$  грн. отримає підприємство через три роки від ТОВ «Ромашка».

Виходячи з наступного розрахунку, відображення цієї операції буде здійснено наступною проводкою (таблиця 2.3.2)

Таблиця 2.3.2 - Проводка відображення довгострокової дебіторської заборгованості

Дебет	Сума, грн.	Кредит	Сума, грн.
18	10 457 306,70	70	10 457 306,70
36	3 000 000,00	70	3 000 000,00
95	1 542 693,30	70	1 542 693,30
31	3 000 000,00	36	3 000 000,00

Отже, підприємство має визнати поточну частину довгострокової дебіторської заборгованості у сумі 3 000 000 грн, довгострокову частину у сумі теперішньої вартості 12 000 000 – це 10 457 306,70 грн та витрати за відсотками у сумі різниці між номінальною та теперішньою вартістю активу – 1 542 693,30 грн.

На 2 рік необхідно буде провести наступні коригування:

Дт 18 Кт. 95– 1 542 693,30 грн

Дт 36 Кт 18 – 3 000 000 грн.

Дт 95 Кт 18 – 9 000 000- 9 000 000/(1+0,035)<sup>3</sup>= 882 515,65 грн

Дт 31 Кт 36 – 3 000 000 грн

На 3 рік:

Дт 18 Кт. 95– 882 515,65 грн

Дт 36 Кт 18 – 3 000 000 грн.

Дт 95 Кт 18 – 6 000 000- 6 000 000/(1+0,035)<sup>2</sup>= 398 935,80 грн

Дт 31 Кт 36 – 3 000 000 грн

Дт 31 Кт 36 – 3 000 000 грн

На 4 рік:

Дт 18 Кт. 95– 398 935,80 грн

Дт 36 Кт 18 – 3 000 000 грн.

Дт 95 Кт 18 – 3 000 000- 3 000 000/(1+0,035)<sup>1</sup>= 101 449,27 грн

Дт 31 Кт 36 – 3 000 000 грн

В рік повного погашення довгострокової дебіторської заборгованості необхідно провести наступні коригування:

Дт 18 Кт. 95– 101 449,27 грн

Дт 36 Кт 18 – 3 000 000 грн.

Дт 31 Кт 36 – 3 000 000 грн/

Таким чином, ми розглянули визнання, оцінку та облік довгострокової дебіторської заборгованості за національними та міжнародними стандартами бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

#### 2.4 Облік відстрочених податкових активів, як довгострокової дебіторської заборгованості

До складу довгострокової дебіторської заборгованості входять відстрочені податкові активи, оскільки вони підлягають відшкодуванню в майбутніх періодах, а конкретно, коли будуть закриті податкові різниці. Отже, розглянемо значення та методику розрахунку.

За П(С)БО 17 «Податок на прибуток», відстрочені податкові активи являють собою суму податку на прибуток, який має бути відшкодований підприємству в майбутньому. Вони виникають через різницю між критеріями визнання, оцінки за національними чи міжнародними нормами і стандартами бухгалтерського обліку та правилами, які встановлює Податковий кодекс України. Такі розбіжності називають податковими різницями.

Податкові різниці бувають двох видів: постійні та тимчасові. До перманентних відносять такі різниці, які виникають в поточному періоді та не анулюються в наступних податкових періодах. Вони поділяються на ті, що підлягають вирахуванню і ті, що зменшують прибуток (збільшують збиток). Постійні податкові різниці виникають в тих випадках, коли фактичні витрати підприємства перевищують норми, встановлені податковим законодавством. До них належать витрати на навчання, відрядження, представницькі витрати.

Але П(С)БО 17 вказує, що для розрахунку відстрочених податкових активів необхідно використовувати лише тимчасові різниці. Тимчасові податкові різниці – це податкові розбіжності, які виникають в поточному періоді та погашається в наступних податкових періодах. Всі дані по цим сумам вносяться в податкову декларацію з податку на прибуток в додаток РІ.

Такі різниці також поділяються на наступні види:

- розділ 1 – різниці амортизаційні (ст. 138 ПКУ);
- розділ 2 – різниці, які виникають при створенні резервів (забезпечень), окрім забезпечення під відпустки та соціальні виплати (ст. 139 ПКУ);
- розділ 3 – різниці, які виникають за фінансовими операціями та збитки минулих років (пп. 134.1.1, пп. 140.4.2 ПКУ);
- розділ 4 – інші різниці, зокрема щодо цінних паперів та трансферного ціноутворення (ст. 141, 39, 123 ПКУ).

Алгоритм розрахунку відстроченого податкового активу наступний. Спочатку, необхідно визначити, чи є на балансі підприємства статті, які можуть містити різниці між оцінкою та визнанням за бухгалтерським і податковим обліком (п.3 П(С)БО 17).

Розрахуємо відстрочений податок на прибуток для ТОВ «КАМАЗіКО» (таблиця 2.4.1)

Таблиця 2.4.1 - Тимчасові різниці ТОВ «КАМАЗіКО»

Вид різниці	Бухгалтерський облік	Податковий облік	Податкова різниця	Відстрочені податки		Прим.
				ОНА (+)	ОНО (-)	
Основні засоби	1431976	1701839	269863	48576		1
Резерв невикористаних відпусток	(923960)	(923960)	0			2
Резерв сумнівних боргів фін.лізинг			-			3
Запаси (дооцінка активів)	385550	0	(385550)		(69399)	4



## Продовження таблиці 2.4.1

Запаси (списання неліквідів)	(197756)	0	197756	35596		4
Інша поточна дебіторська заборгованість	(3874643)	0	3874643	697436		5
Довгострокова дебіторська заборгованість	(7461555)	0	7461555	1343080		5
Інша поточна дебіторська заборгованість	4154729	0	(4154729)		(747851)	5
Дебіторська заборгованість за розрахунками за виданими авансами	(10189800)	0	10189800	1834164		6
Всього:				3958850	(817250)	
Сума:				3141600		

Розглянемо кожну різницю та джерело її утворення.

Примітка 1. Податкова різниця по нарахованій амортизації виникає внаслідок того, що терміни корисного використання в бухгалтерському обліку та в податковому відрізняються. Наприклад, строк служби автомобіля за ПКУ становить 5 років, тоді, як в бухгалтерському обліку – 7 років. Внаслідок цього, нарахована амортизація відрізняється, формуючи податковий актив.

Примітка 2. Оцінка та визнання резерву невикористаних відпусток працівників не відрізняються, тому вони не впливають на відстрочені податки, бо в обох видах обліку зменшують прибуток до оподаткування (ст. 139 ПКУ).

Примітка 3. За 2017 рік не було сформовано резерв сумнівних боргів під фінансовий лізинг.

Примітка 4. Згідно з ПКУ, суми дооцінки та уцінки активів не включаються до суми доходу звітного періоду, але в бухгалтерському обліку відображаються.

Примітка 5. Як зазначалось в пункті 2.2, при відображенні дебіторської заборгованості за ринковою вартістю, необхідно відображати витрати по відсоткам, які є різницею між дисконтованою та номінальною вартістю. Вони

не включаються до суми доходів і витрат звітного періоду для податкових цілей. Оскільки вони будуть анульовані в наступних періодах, то такі витрати утворюють податкову різницю.

Примітка 6. За податковим обліком, сума списаних передплат не включається до доходу чи витрат, які формують прибуток до оподаткування, але це коригування здійснено за рахунок прибутку поточного року, тому відображається в бухгалтерському обліку.

Таким чином, податкові активи перевищують податкові зобов'язання, що спричиняє виникнення відстроченого податкового активу. Він є довгостроковим та підлягає відображенню в балансі підприємства.

В кожному наступному періоді проводиться перерахунок тимчасових різниць і визначення відстрочених активів чи зобов'язань.

Висновки до розділу 2.

В другому розділі ми розглянули загальну інформацію про підприємство ТОВ «КАМАЗіКО» - однієї з найбільших автоперевізників України. Основним напрямом діяльності компанії є вантажні перевезення сільськогосподарських культур.

Проаналізувавши баланс компанії у розрізі чотирьох років можемо зробити висновки по суттєвих економічних показниках ефективності діяльності підприємства.

Компанії необхідно підвищити ефективність управління поточними фінансовими активами, оскільки за чотири роки вони накопичуються в балансі, не приносячи прибуток не беручи участі в діяльності підприємства. Також, слідкуючи за тенденціями розвитку компаній на українському та світовому ринку, доречно створити стратегічний план, який би враховував інвестиції в збільшення активів та капіталу підприємства, що дозволило б не знецінювати, зокрема, грошові кошти, збільшуючи їх баланс, а ефективно використовувати наявні ресурси.

Також, було розглянуто процес обліку, оцінки та відображення довгострокової дебіторської заборгованості в активах компанії. Ми

проаналізували національні стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності та міжнародні. Оскільки виникнення дебіторської заборгованості пов'язано, здебільшого, з реалізацією товарів і послуг, то в цьому розділі було досліджено критерії та умови визнання цього виду активу.

Ми визначили, що довгострокова дебіторська заборгованість є фінансовим інструментом підприємства та розглянули її обліковий процес з точки зору фінансового активу, зокрема в частині оцінки із застосуванням дисконтування.

В другому розділі було досліджено питання відображення та підрахунку відстрочених податкових активів, як виду довгострокової дебіторської заборгованості. Ми проаналізували види податкових різниць та місця їх виникнення в обліку, питання щорічного коригування їх суми та визначення активу чи зобов'язання з податку на прибуток, який виникне в майбутніх періодах.

Всі види досліджуваних активів та процесів було пораховано на прикладі автотранспортного підприємства ТОВ «КАМАЗіКО». Таким чином, ми змогли теоретично висвітлити поставлену проблематику та показати її практичне вирішення.

### РОЗДІЛ 3

## ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ТА ВІДОБРАЖЕННЯ ДОВГОСТРОКОВОЇ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTI ПІДПРИЄМСТВА ТОВ «КАМАЗІКО»

3.1 Розробка програми аудиту довгострокової дебіторської заборгованості як засіб підвищення ефективності діяльності ТОВ «КАМАЗІКО»

У сучасних українських умовах функціонування підприємств, виходу економіки з кризи, в тому числі і платіжної та при досить складному податковому законодавстві суб'єкти господарювання все частіше стають стороною бізнес-відносин, які призводять до несвоєчасного погашення заборгованостей, що спричиняє об'єктивну необхідність видозміни систем обліку та контролю за розрахунками з дебіторами і кредиторами.

Гостра потреба стратегічного, безперервного та комплексного контролю за заборгованостями, які є на балансі підприємства і термінами їх погашення, формуванням резерву сумнівних боргів, коректного та правомірного списання неліквідних активів, забезпечується проведенням внутрішнього аудиту.

Дуже важливим питанням в розрізі дебіторської заборгованості є її довгострокова частина. Оскільки правильне відображення такого виду активу в обліку та звітності підприємства потребує кваліфікації та поглибленого знання норм стандартів, то підприємства досить часто роблять помилки в обліковому процесі, викривляючи звітність та спричиняючи серйозні податкові наслідки.

Раціональна організація системи внутрішнього аудиту розрахунків з дебіторами буде сприяти зміцненню та підвищенню надійності договірної і розрахункової дисципліни, що, в свою чергу, призводить до чіткої відповідальності за дотримання платіжної дисципліни, зменшенню практики

прострочення дебіторської заборгованості, сплати штрафних санкцій та покращенню загального фінансового стану підприємства.

В Україні поняття внутрішнього аудиту є досить новим та непоширеним явищем, яке недостатньо досліджено як теоретично, так і практично рідко застосовується. До причин цього можна віднести високу вартість, оскільки потребує кваліфікованих кадрів для його здійснення, недостатню поінформованість власників бізнесів щодо ролі і методики створення та функціонування внутрішнього аудиту, незрозуміння його можливостей в процесі поліпшення управління підприємством.

Варто зауважити, що організована на підприємстві система внутрішньогосподарського контролю не завжди є ефективною. Зазвичай, бізнес-аналітики звертають увагу лише на фінансові показники, оскільки власників, інвесторів та кредиторів цікавлять саме фінансові результати діяльності підприємства. Проте, аналіз виключно цих показників не розкриває всієї картини бізнесу, який необхідно оцінювати не лише за зовнішніми фінансовими потоками, а і за характером поведінки компанії на ринку, протіканням його внутрішніх процесів, обсягом витрат та методами управління оборотними активами, зокрема, дебіторською заборгованістю та її довгостроковою частиною.

Також, потреба у проведенні внутрішнього аудиту виникає через те, що незалежно від якості внутрішньогосподарського контролю, можливі ненавмисні викривлення справжньої інформації про діяльність підприємства. Служба внутрішнього аудиту не лише аналізує фінансову звітність підприємства, стан різнострокової дебіторської заборгованості, а і надає необхідні консультації, націлені на вдосконалення діяльності організації, допомагає визначити перспективні напрямки розвитку бізнесу, і таким чином має вагомий вплив на прийняття управлінських рішень зацікавленими користувачами, для досягнення конкретних цілей. Підприємствам обов'язково необхідно вибудовувати чітко налагоджену систему внутрішнього контролю.

В українських умовах прослідковується бажання власників та керівництва компаній упорядкувати структуру та бізнес-процеси, що зумовлено необхідністю суттєвої економії коштів компанії. Тому, ті суб'єкти господарювання, які мають плани по виходу на міжнародні ринки, в короткостроковій або середньостроковій перспективі, постають перед необхідністю впровадження системи внутрішнього аудиту, задля підвищення їх іміджу та довіри до цих компаній нових партнерів.

Таким чином, внутрішній аудит, зокрема аудит довгострокової дебіторської заборгованості підприємства, сприяє досягненню поставлених стратегічних цілей, використовуючи послідовний та систематизований підхід до оцінки та процесів керування ризиками, контролю та корпоративного управління.

Такий процес контролю ефективності бізнесу забезпечується проведенням саме внутрішнього аудиту, оскільки йому властивий комплексний та безперервний характер. Фахівці із внутрішнього аудиту мають змогу здійснювати досконалу перевірку з тих напрямів і питань, які є трудо- та ресурсозатратними, або які є складними чи суперечливими в бухгалтерському обліку. Внутрішні аудитори здійснюють незалежну експертну оцінку активів, капіталу та зобов'язань суб'єкта господарювання. Окрім того, внутрішні аудитори можуть проводити тести контролю на підприємстві, визначаючи, наскільки дієвими є управлінські рішення щодо процес організації діяльності та контролю компанії.

Розглянемо детально аудиторські процедури, що стосуються довгострокової дебіторської заборгованості. За міжнародним стандартом аудиту 200 «Основні цілі незалежного аудитора і проведення аудиту у відповідності з міжнародними стандартами аудиту», головними цілями аудитора є:

- отримати достатню впевненість, що об'єкт аудиту не має суттєвих (під суттєвістю мається на увазі рівень викривлення, яке не буде впливати на прийняте управлінське економічне рішення користувачів, яке базується на даних

обліку та звітності. За МСА 320 «Суттєвість при плануванні і проведенні аудиту», суттєвість є професійним судженням аудитора) викривлень, як через технічні помилки, так і через умисні недобросовісні дії.

– підготувати висновок за результатами аудиту щодо всіх суттєвих аспектів обліку та відображення об'єкту аудиту в обліку та звітності, згідно із стандартами (національними чи міжнародними) та внутрішніми положеннями підприємства.

Виходячи з цього, аудиторські процедури умовно можна поділити на декілька етапів. Першою та принципово важливою є визначення матеріальності, оскільки на основі цієї цифри буде будуватись та коригуватись хід проведення перевірки. Наступним етапом є проведення аналітичних процедур. До окремого виду належить проведення аналітики «за сутністю», тобто із застосуванням фінансових та нефінансових даних.

При плануванні та проведенні таких процедур аудитор зобов'язаний:

- визначити релевантність обраних аналітичних процедур з врахуванням визначених ризиків та суттєвості і детальних тестів;
- оцінити достовірність отриманих даних, на основі яких будується очікування аудитора щодо сум, відображених в обліку та звітності щодо об'єкту аудиту, з урахуванням співставності, джерел та характеру інформації;
- з'ясувати, чи очікування побудовано достатньо точно, щоби виявити імовірні викривлення, які самі чи у сукупності з іншими викривленнями можуть призвести до суттєвих викривлень інформації щодо об'єкту аудиту;
- визначити різниці між очікуваними і відображеними в обліку сумами, які є допустимими без проведення подальшого дослідження (застосування додаткових процедур із використанням додаткової інформації та коментарів керівництва).

Під час проведення внутрішнього аудиту довгострокової дебіторської заборгованості можна окреслити таку сукупність завдань:

1. Визначення реальності відображених в обліку господарських операцій (тобто товари фактично відвантажено, а послуги надано, особливу увагу варто приділяти продажам за умовами інкотермс).

2. Визначення коректності оцінки за дисконтованою вартістю.

3. Визначення коректність виділення поточної частини довгострокової заборгованості.

4. Визначення відповідності грошових потоків балансовим рахункам дебіторів.

5. Визначення правильності обрахунку резервів сумнівної заборгованості, рівня повернення заборгованості, своєчасності та точності обліку та відображення.

Типовий перелік виявлених невідповідностей при здійсненні внутрішнього аудиту довгострокової дебіторської заборгованості має вигляд:

1. Визнання довгострокової дебіторської заборгованості здійснюється за неправильною сумою.

2. Не відбувається щорічний перегляд процентних витрат у сумі дисконту.

3. Неправильно виділяється сума поточної частини довгострокової дебіторської заборгованості.

4. Не нараховується резерв під кредитні ризики (при обліку за МСФЗ).

Внутрішній аудит довгострокової дебіторської заборгованості на підприємстві рекомендовано проводити за наступними етапами.

Перший етап. Початковим у проведенні аудиту є планування, яке включає розробку двох документів: загального плану перевірки та безпосередньо програми аудиторської перевірки. Також, на цьому етапі відбувається визначення мети та завдання здійснення перевірки.

Документом організаційно-методологічного характеру є загальний план, оскільки він містить основні етапи безпосередньо аудиту в логічній послідовності. Його зміст та форма визначається в залежності від виду



перевірки, розмірів компанії, складності аудиту, конкретних методик і технологій, які використовує внутрішній аудитор.

Загальний план, в свою чергу, поділяється на такі кроки: підготовчий, фактичний, заключний. Першим етапом є вивчення бізнесу, особливостей діяльності, джерел отримання доходу, що формує дебіторську заборгованість. Також, під час цього етапу робляться первинні запити.

Другий етап – це фактична перевірка. Аудит всіх видів дебіторської заборгованості розпочинають з інвентаризації. Завданням цієї процедури є встановлення існування залишків заборгованості перед підприємством на відповідних субрахунках обліку згідно з первинними та обліковими документами. При цьому, контролем якості є метод зустрічної перевірки. Ця процедура використовується аудитором для підтвердження достовірності та повноти залишків розрахунків з покупцями та замовниками, шляхом звірки з контрагентами.

Третій етап являється основним у внутрішній аудиторській перевірці, оскільки це вже безпосереднє виконання процедур, передбачених стандартами та програмою аудиту. Проаналізувавши використовувані програми аудиту довгострокової дебіторської заборгованості, слід зауважити, що на сьогоднішній день немає стандартної типової програми аудиту, яка б відповідала сучасним критеріям якісного проведення внутрішнього аудиту довгострокової дебіторської заборгованості. Серед причин такого явища можна виділити відсутність взаємозв'язку між метою, завданням конкретної процедури та якісним аспектом аудиту.

Для усунення такої проблеми пропонується починати розробку програми аудиторської перевірки довгострокової дебіторської заборгованості з встановленням завдання на підтвердження якісного боку під кожен аудиторську процедуру.

Виходячи з цього, програма внутрішнього аудиту має містити наступні елементи: мету аудиторської процедури (якісний критерій, який

підтверджується), завдання, достовірні аудиторські докази, процедури, методи аудиту, терміни здійснення перевірки, індекс робочого документу.

За стандартами аудиту, необхідно обирати виключно ті аудиторські процедури, які в сукупності мають контрольну роль, взаємопов'язані.

Четвертий етап – це проведення аналітичних процедур. Після перевірки стану довгострокової дебіторської заборгованості на якісні характеристики судження фінансових звітів (до них можна віднести: існування, права та зобов'язання, повнота, наявність, вимірювання, оцінка, подання та розкриття інформації), аудитору необхідно виконати аналітичні процедури. Вони передбачають дослідження важливих фінансових тенденцій та показників для подальшого вивчення різниць та взаємозв'язків, які не корелюються з іншою відповідною інформацією (в тому числі нефінансового характеру) або відхиляються від прогнозованих сум.

Для здійснення аналітичних процедур, аудитор може застосовувати різні методи, включаючи як прості порівняння, так і комплексний аналіз на основі складних статистичних методів.

В міжнародних стандартах аудиту передбачено виконання аналітичних процедур упродовж усього періоду проведення аудиту, але на фінальному етапі вони більш повні та коректні. Для внутрішнього аудиту буде доречно дотримання цих процедур, але необхідно врахувати доповнення. До методики аналітичних процедур треба включити розробку подальшої методики та стратегії по запобіганню відхилень. Також, розглядаючи довгострокову дебіторську заборгованість варто звернути увагу на ринковість відсотка дисконтування. Якщо ставка відсотка розрахована за методом середньозваженої вартості капіталу, то аудитору необхідно перевірити коректність такого розрахунку.

І останній п'ятий етап – заключний. На основі достатніх аудиторських доказів, фахівець з внутрішнього аудиту аналізує виявлені відхилення, результати аналітичних процедур, складає лист керівництву, в якому доводить

до відома керівного персоналу виявлені порушення та рекомендації по їх усуненню та подальшому контролю.

В ТОВ «КАМАЗіКО» немає служби внутрішнього аудиту для здійснення такого локального контролю і перевірки. Ми рекомендуємо створити штатну одиницю, яка буде здійснювати внутрішній аудит. Це доречно робити не лише в аспекті дебіторської заборгованості, а всього облікового процесу діяльності компанії. Враховуючи специфіку діяльності компанії, пропонуємо наступний план виконання аудиторських процедур:

1. Звірка сум залишків довгострокової дебіторської заборгованості із контрагентами, завдяки актам звірки. Зважаючи на це, необхідно напрацювати внутрішній документ обліку номінальної вартості заборгованості в розрізі кожного контрагента, оскільки акт звірки буде на суму номіналу, а не теперішньої вартості, як в обліку підприємства).

2. Перевірка методу дисконтування. Необхідно в робочому документі зробити вибірку по контрагентам та здійснити перерахунок теперішньої вартості довгострокової дебіторської заборгованості. В рамках цього завдання треба проаналізувати нарахування процентних витрат на суму дисконту та рахунок їх відображення.

3. Оскільки довгострокова заборгованість покупців виникає за умови продажу техніки в розстрочку, то обов'язковим, на нашу думку, є перевірка виділення поточної частини довгострокового активу. Це реалізується шляхом розрахунку коригувань та звіркою їх із рахунком погашення.

4. Наступною процедурою необхідно виконати дослідження руху резерву сумнівних боргів та закриття заборгованості за графіком. У разі необхідності, дорахувати резерв.

5. І фінальним етапом є перевірка розкриття інформації про довгострокову дебіторську заборгованість у звітності підприємства. Ми вважаємо, що необхідно виділяти основних боржників.

Для наочності економічної ефективності використання запропонованих в роботі методів оптимізації управління дебіторською

заборгованістю, ми визначимо вартість утримання в штаті внутрішнього аудитора і втрати підприємства від дебіторської заборгованості без погашення упродовж року (крім випадків, коли це передбачено договором).

На ринку праці України та у відкритих джерелах про відкриті вакансії внутрішнього аудитора, ми визначили середню заробітну плату (таблиця 3.1.1).

Таблиця 3.1.1 Порівняння ринкових пропозицій на вакансію «внутрішній аудитор»

№	Обов'язки	Заробітна плата	Компанія
1	Перевірка первинної документації підприємства, аналіз її достовірності, оцінка своєчасності її складання та подання. Контроль правильності і своєчасності відображення господарських операцій в обліковій системі 1 С 8.2. Контроль і аналіз роботи відділів обліку, логістики, постачання, збуту, виробництва на підприємстві. Контроль і перевірка стану дебіторської заборгованості. Застосування потрібних процедур щодо погашення боргів. Моніторинг витрат підприємства.	12 000	Сталекс
2	Комплексне проведення аудиту всього холдингу	28 000	Консалтингове агентство 3S
3	Проведення аудиту	20 000	Концерт.юа

Тобто, середньою сумою є 20 000 грн., що в рік становить 20 000 грн \* 12 місяців\*1,22 (враховуючи нарахування) = 292 800 грн/рік

Також, якщо враховувати закупку ноутбука, ціною 20 000 грн. і терміном амортизації 5 років, витрати зростуть на 4 000 грн.

Загальна вартість витрат на утримання одного аудитора становить 296 800 грн/рік. Цю суму скоригуємо на весь обсяг обов'язків, визначивши коефіцієнт 0,5. Сума сягатиме 148 400 грн.

Сума дебіторської заборгованості без руху становить 1% від загальної суми заборгованості. На кінець 2017 року – це 1 063 910 грн. Відповідно, підприємство може отримати значну вигоду від вчасного реагування на прострочення заборгованості клієнтів та покупців.

### 3.2 Особливості відображення дебіторської заборгованості у звітності підприємства

Важливим інструментом контролінгу на підприємстві є фінансова звітність, оскільки вона займає особливу позицію у багаточисельних інформаційних потоках компанії та є одним з основних джерел отримання даних для визначення та аналізу фінансового стану компанії зацікавленими в прийнятті управлінських рішень сторонами.

Метою складання такої звітності є забезпечення переважної частини інформаційних потреб широкого кола зацікавлених користувачів, які приймають таку інформацію як основне джерело фінансових даних у процесі прийняття економічних рішень.

Варто зауважити, що міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності до користувачів відносять не тільки наявних, а і потенційних інвесторів, кредиторів, працівників, клієнтів, податкові та урядові установи, громадськість.

Загалом, інформаційні потреби більшості суб'єктів господарювання є однаковими, оскільки за одних умов воно може надати фінансову допомогу (вагомим буде ліквідність та платоспроможність компанії), а за інших умов – може бути дебітором чи кредитором, чи знаходитись під прямим впливом у структурі міжнародної корпорації. Кожен користувач, чи їх група, переслідує виключно свої специфічні інтереси і саме це є базою відповідних висновків та

узагальнень для прийняття коректних, обґрунтованих та ефективних управлінських рішень.

Виходячи з вищезазначеного можна стверджувати, що основною метою користувачів фінансової звітності є одержати доцільну достовірну інформацію про стан підприємства та мати можливість прийняти економічно правильне, доцільне рішення щодо конкретного підприємства, чи групи пов'язаних. При тому, що в залежності від користувачів, діапазон рішень неодмінно впливає на діяльність суб'єкта господарювання, що підкреслює кореляцію між процесом формування даних фінансової звітності та прийняття рішення користувачами з конкретним результатом.

Важливою функцією фінансової звітності є те, що вона є базою не лише для оцінки результатів діяльності звітного періоду, але й процесу прогнозування. Так, дані про фінансовий стан та результати діяльності використовуються як підстава в процесі прогнозування майбутнього фінансового стану і, відповідно, результатів діяльності, рівня спроможності компанії вчасно виконати свої зобов'язання перед кредиторами та власниками (дивіденди) тощо. Структура фінансової звітності вибудована так, щоб задовольнити аналітичні потреби користувачів, тобто, наприклад, у балансі статті розміщені у порядку збільшення їх ліквідності.

Отже, відповідно до викладеного вище, користувачам фінансових звітів треба інформація про фінансовий стан, зміни, які відбулись та досягнуті результати діяльності для прийняття управлінських рішень. Перечислені інформаційні потреби зумовили наступний склад пакету фінансової звітності:

- баланс;
- звіт про фінансові результати;
- звіт про рух грошових коштів;
- звіт про власний капітал;
- примітки до річної фінансової звітності.

Елементи фінансової звітності охоплюють різні аспекти господарської діяльності і подій, які відбулись за звітний період та вплинули на економічні

показники діяльності компанії. Оскільки всі форми містять інформацію про попередній звітний період, то зберігається принцип зіставності та користувач може проаналізувати динаміку в періоді та розкриття облікової політики, що уможливорює як ретроспективний, так і перспективний аналіз всіх видів діяльності підприємства.

Правова база регулювання, організації, ведення обліку, складання та подання фінансової звітності визначені у Законі України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні». Також, важливе місце із необхідною деталізацією займають Положенням (стандарти) бухгалтерського обліку, якщо підприємство складає фінансові звіти за Міжнародними стандартами фінансової звітності, то має використовувати їх.

Незалежно від того, до якої групи належать користувачі фінансової звітності, всі вони зацікавлені в тому, щоб дані були достовірними, повними, коректними, неупередженими та своєчасними. Для того щоб відповідати цим вимогам, інформація має відповідати наступним принципам:

- бути чіткою та однозначно трактуватись користувачами за умови, що вони володіють достатніми знаннями та зацікавлені у розумінні та сприйнятті цієї інформації;
- містити виключно доречну інформацію, яка має вплив на прийняття рішень користувачами із можливістю оцінки як минулих, нинішніх, так і майбутніх подій та скоригувати на дані у минулому;
- бути достовірною. Дані, наведені у фінансовій звітності, не мають містити викривлень та помилок, які можуть вплинути на прийняття рішення користувачами цієї звітності.

В сучасних економічних умовах, для ефективної діяльності кожному суб'єкту господарювання потрібна інформація про тих партнерів, які є економічними конкурентами у кожній сфері діяльності. Повна, достовірна, своєчасна і чітка інформація є важливою для прийняття оптимальних рішень, які спрямовані на скорочення витрат ресурсів, нарощення прибутку і, як наслідок, ринкової вартості підприємства.

Тому, виняткова роль належить саме інформаційному забезпеченню в управлінських процесах. Вона спричиняє посилення уваги до бухгалтерського обліку та фінансової звітності як основного джерела даних про майновий та фінансовий стан компанії, включаючи результати його діяльності за звітний період.

Підприємство може складати звітність за національними положеннями бухгалтерського обліку та звітності (загальне правило) та за міжнародними. Обов'язковим, згідно із Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [1] є складання фінансової звітності наступним видам суб'єктів господарювання: публічні акціонерні товариства, банки, страхові компанії, а також компанії, які здійснюють господарську діяльність за видами, , згідно з переліком, визначеним Кабінетом Міністрів України.

Розглянемо відображення довгострокової дебіторської заборгованості в бланках фінансової звітності підприємств.

В балансі такий актив відображається у складі необоротних активів за теперішньою вартістю за вирахуванням резерву сумнівних боргів, а у звіті про прибутки і збитки в сумі інших витрат.

Важливими у пакеті фінансової звітності є примітки, оскільки вони є більш повним розкриттям інформації про фінансовий актив. Ми проаналізували вимоги до розкриття за П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» та МСФЗ 7 та МСБО 24 «Розкриття інформації про зв'язані сторони». За національними стандартами, обов'язковим є складання звітності за міжнародними стандартами наступним видам суб'єктів господарювання: Публічні акціонерні товариства, банки, страховики, а також підприємства, які провадять господарську діяльність за видами, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України.

За національним стандартом примітка до фінансової звітності має містити наступну інформацію:

– Перелік основних дебіторів і суми довгострокової дебіторської заборгованості.



- Повний перелік дебіторів і суми заборгованості пов'язаних з підприємством сторін, з обов'язковим виділенням внутрішньогрупового сальдо такої дебіторської заборгованості.
- Методи розрахунку резерву сумнівних боргів.
- Залишок резерву сумнівних боргів по кожній статті, його утворення та використання у звітному році.

Згідно з міжнародними стандартами фінансової звітності, підприємство має розкривати інформацію за балансовою вартістю (норми враховують інші стандарти, тобто припускається, що оцінка активу відбувається за правильно обраною методикою, згідно з вимогами нормативних документів). Також, за міжнародними стандартами, у примітках має повно та всебічно висвітлюватись питання ризиків, які несе компанія від утримання кожного виду фінансового активу. До них відносяться, зокрема, кредитний та валютний ризики. Також, МСБО вказує на те, що інформація по операціям із пов'язаними сторонами має розкриватись окремо по кожному виду пов'язаності.

Виходячи з вищезазначеного, ми вважаємо, що ТОВ «КАМАЗіКО» необхідно переходити на ведення бухгалтерського обліку та фінансової звітності за міжнародними стандартами, оскільки їх вимоги є більш гнучкими щодо фінансових інструментів, зокрема, та вимоги до розкриття інформації більш повні, що дозволить управлінському персоналу розуміти ситуацію з довгостроковими активами із меншими затратами часу, оскільки для цього не потрібно буде аналізувати додаткові документи. Також, ми рекомендуємо розкривати у примітках всі суттєві аспекти, включаючи методологію та вплив кредитних ризиків, та зміни в статті довгострокової дебіторської заборгованості, оскільки вони можуть впливати на прийняті управлінські рішення.

Висновки до розділу 3.

В третьому розділі було розглянуто роль внутрішнього аудиту в системі контролю за коректністю відображення довгострокової дебіторської заборгованості в обліку підприємства.

Ми дійшли висновку, що аудит має бути організований таким чином, щоб коректно відображати всі ключові аспекти діяльності об'єкта перевірки та рівень відповідності представленим фінансовій інформації. Проведення аудиту дебіторської заборгованості, зокрема довгострокової, має вагомим значення, оскільки спонукає управлінський персонал до впорядкування інформації, сприяє прозорості та достовірності даних з приводу розрахункових операцій із дебіторами. Також, необхідно розроблювати методикку аудиту, яка б відповідала специфіці окремо взятого підприємства та задовольняла потреби користувачів інформації.

Також, було розглянуто відображення у фінансовій звітності довгострокової дебіторської заборгованості. Ми дослідили, що окрім розкриття в основних формах звітності, компанії необхідно суттєво підходити до питання розкриття інформації про пов'язаних сторін, зміни в резерві та методологію, використану для оцінки та відображення цього активу і ризиків, що з ним пов'язані.

## ВИСНОВКИ

Дана магістерська дипломна робота присвячена дослідженню обліку, аналізу та аудиту довгостроковою дебіторською заборгованістю за українськими положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку та міжнародними стандартами фінансової звітності та обліку, що зумовлено уповільненням розрахунково-платіжного обігу і кризою неплатежів.

На підставі проведеного аналізу економічної сутності дебіторської заборгованості серед думок вчених та нормативних документів і сфері бухгалтерського обліку та фінансової звітності, класифікації, підходів до її трактування, ми вважаємо, що найбільш повним є наступне визначення: дебіторська заборгованість - це вартісне вираження боргів контрагентів перед підприємством, що може бути достовірно оцінено та має імовірність повернення в наступних періодах.

З огляду на диверсифікацію класифікацій дебіторської заборгованості, нами було обрано для дослідження найбільш чітку, але складну в обліковому процесі – поділ за термінами погашення: поточна (з поверненням до 12 місяців) та довгострокова (не виникає в ході нормального операційного циклу та має бути погашена після року з дати балансу). Предметом аналізу для дипломної роботи було обрано довгострокову дебіторську заборгованість.

Під час дослідження умов виникнення заборгованості покупців та постачальників, було з'ясовано, що у сучасних економічних умовах господарювання, зростання конкуренції як невід'ємної складової ринкової економіки та труднощів пошуку клієнтів і реалізації продукції (послуг), підприємства вимушені збувати результат свого виробничого процесу, використовуючи форми часткової послідовної оплати. Як наслідок, компанія має дебіторську заборгованість, що є вагомим елементом оборотного капіталу.

В процесі управління дебіторською заборгованістю дуже важливим етапом є контроль, ефективним методом якого є аудит. Ми дослідили

методологію аудиту довгострокової дебіторської заборгованості на основі нормативних документів, які його регламентують.

Проведено аналітичні розрахунки коефіцієнтів ефективності функціонування ТОВ «КАМАЗіКО», виходячи з даних фінансової звітності підприємства за чотири роки для розуміння загальної динаміки процесів у періоді. За результатами ми дійшли до висновку, що оборотні кошти використовують неефективно, оскільки накопичуються на рахунках, не беручи участі у продукуванні прибутку. Також, в 2017 році відбулось значне зростання довгострокової дебіторської заборгованості, що є причиною збільшення обсягу продажу товарів із розстрочко платежу.

Після всебічного дослідження нормативних документів та практик інших підприємств щодо ведення коректного облікового процесу довгострокової дебіторської заборгованості, що включає в себе визнання, оцінку, облік та аналіз, було окреслено сферу вдосконалення управління дебіторською заборгованістю із зазнанням найменших збитків.

Окрім довгострокової заборгованості перед ТОВ «КАМАЗіКО» покупців, в дипломній роботі було розглянуто такий необоротний актив, як відстрочені податкові активи. Ми провели аналіз податкового кодексу, визначити податкові різниці, які впливають на цю статтю та провели розрахунок балансової вартості відстроченого податкового активу із урахуванням минулорічного залишку та поточних тимчасових різниць.

Оскільки управлінський персонал не завжди має достатню кількість кваліфікації для ефективного аналізу всіх економічних показників, виходячи із даних бухгалтерського обліку та звітності, ми вважаємо за доцільне додати в економічний відділ штатну одиницю внутрішнього аудитора. В третьому розділі було розглянуто важливість цього виду діяльності для розвитку компанії та прийняття обґрунтованих та зважених управлінських рішень з приводу заборгованості покупців.

Окрім того, ми запропонували програму перевірки із виділенням аспектів, які є важливими, враховуючи специфіку діяльності ТОВ

«КАМАЗіКО». На нашу думку, це дозволить скоротити рівень неповернення та коректний облік заборгованості і її відображення у фінансовій звітності.

Оскільки фінальним етапом облікового процесу є звітування, то нами було розглянуто розкриття інформації про довгострокову дебіторську заборгованість у фінансовій звітності компанії, зокрема у примітках для відповідності вимогам Стандартів як національних, так і міжнародних.

Оскільки компанія складає звітність за положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку України, ми рекомендуємо переходити на звітність за міжнародними стандартами, оскільки вони більш деталізовані і в таких питаннях фінансового інструментарію дозволяють ширше підходити до управління заборгованістю клієнтів. Також, було акцентовано увагу на розкриття у звітності операцій із пов'язаними сторонами та методологію, чого об'єкт дослідження не практикував.

Виходячи з вищезазначеного, ми дослідили всі ключові аспекти обліку, аналізу та аудиту довгострокової дебіторської заборгованості.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Белокоз О. Відмінності між вітчизняними та міжнародними підходами до оцінки дебіторської заборгованості торговельних підприємств. Галицький економічний вісник. 2016. № 3. С. 197–201.
2. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
3. Податковий кодекс України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
4. «Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій» № 291 від 30.11.1999 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>
5. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку, затверджене Наказом Міністерства фінансів України, №88 від 24.05.1995 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95>
6. Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» від 21.12.2017 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19>
7. Постанова Правління НБУ № 148 «Про затвердження Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0148500-17>
8. Положення (Стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99>
9. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 «Подання фінансової звітності». URL: [http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929\\_013](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_013)
10. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 15 «Виручка». URL: <https://zakon.help/article/mizhnarodnii-standart-finansovoi-zvitnosti-15-dohid/>

11. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 32 «Фінансові інструменти: розкриття та подання». URL: [http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929\\_029](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_029)
12. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 9 «Фінансові інструменти: визнання й оцінка». URL: [http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929\\_016](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_016)
13. МСБО 16 «Основні засоби». URL: [http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929\\_014](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_014)
14. Міжнародний стандарт аудиту 520 «Аналітичні процедури». URL: [https://www.audit-it.ru/terms/audit/msa\\_520.html](https://www.audit-it.ru/terms/audit/msa_520.html)
15. Міжнародний стандарт аудиту 505 «Зовнішні підтвердження». URL: [https://www.audit-it.ru/terms/audit/msa\\_505.html](https://www.audit-it.ru/terms/audit/msa_505.html)
16. Постанова «Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16>
17. Robert King Merton. Dynamic analysis of reductions in public debt in an endogenous growth model with public capital. Discussion Papers In Economics And Business. 2017. Discussion Paper 12-08-Rev.3. С.12-13.
18. Височина А. В., Лук'яненко І. Г. *Управління фінансовим потенціалом територіальних громад у контексті реалізації регіональної фінансової політики*. Вісник Української академії банківської справи. 2014. № 2 (37). С.98-101.
19. Кірейцев Г.Г. *Предмет, функції та методи бухгалтерського обліку: розкриття сутності в навчальному процесі*. Вісник Київського національного економічного університету №18. Київ, 2005. С.147-151.
20. Ван Хорн Джеймс, Вахович Джон М. *Основи фінансового менеджменту*. 2008. 12-те видання. Пер. з англ. ТОВ «И.Д. Вильяме» 1232.
21. Голов С. Ф., Костюченко В. М. *Бухгалтерський облік та фінансова звітність за міжнародними стандартами: Практичний посібник*. К.: Лібра, 2004. С. 880.

22. Лищенко О.Г. *Управління дебіторською заборгованістю як фактором фінансової стійкості підприємства*. Журнал Держава та регіони. Серія: Економіка і підприємництво. №3. С.84-89.
23. Дубровська Є.В. *Розробка ієрархічної моделі методів управління дебіторською заборгованістю підприємств вантажного автотранспорту*. Регіональна політика: напрями її реалізації в Україні : міжвуз. наук.-практ. конф., Київ, 20 трав. 2009 р. С. 34 – 35.
24. Клепнікова З.В., Крайник О.П. *Аналіз фінансового стану підприємства*. Фінансовий менеджмент: Навч. посібник. Збірник вправ. 2010. С. 141-142.
25. Кружельницький М.В. *Інструменти досудового погашення прострочення дебіторської заборгованості*. Вісник КНТЕУ. 2005. №2. С. 65 – 73.
26. Момот Т.В. *Сучасні моделі управління дебіторською заборгованістю підприємства*. Коммунальное хозяйство городов. №85. 2008. С. 207-211
27. Верещунова А.Ф. *Бухгалтерский учет на предприятиях разных форм собственности*. Издательский торговый дом «Герда». 2000. С. 65
28. Редько А.Ю. *Сучасна система організації контролю за дебіторською заборгованістю підприємств*. Вісник Запорізького національного університету. 2010. № 1. С. 5-11.
29. Лінник В.Г. *Теорія бухгалтерського обліку: підручник*. КНЕУ. 2001. С. 360
30. Лігоненко Л.О. *Облік дебіторської заборгованості*. Бухгалтерський облік і аудит. 2008. № 7. С. 2-9.



ДОДАТКИ  
ДОДАТОК А  
SUMMARY

Kravchuk T.V. Organization of accounting, analysis and audit of long-term receivables. - Qualification master's work. Sumy State University, Sumy, 2018

In this research was analyzes the approaches to the definition of "receivables", analyzes the classification and methodical aspects of the accounting process of long-term receivables, analyzes the economic indicators of an automobile company in the dynamics of four years, examines the accounting, analysis and audit of long-term receivables in accordance with national and international accounting standards and financial reporting. Also, the calculated of deferred tax assets of the investigated company was made and methods of optimization of management of long-term receivables on the investigated enterprise were proposed.

Key words: accounts receivable, long-term receivables, indicators of enterprise efficiency, discounting, deferred tax assets, tax differences, internal audit.

АНОТАЦІЯ

Кравчук Т.В. Організація обліку, аналізу та аудиту довгострокової дебіторської заборгованості. – Кваліфікаційна магістерська робота. Сумський державний університет, Суми, 2018 р.

У роботі досліджено підходи до визначення поняття «дебіторська заборгованість», проаналізовано класифікацію та методичні аспекти облікового процесу довгострокової дебіторської заборгованості, досліджено економічний стан автотранспортного підприємства в динаміці чотирьох років, розглянуто облік, аналіз та аудит довгострокової дебіторської заборгованості за національними та міжнародними стандартами бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Також, було здійснено розрахунок відстрочених податкових активів досліджуваного підприємства та запропоновано методи оптимізації управління довгостроковою дебіторською заборгованістю на досліджуваному підприємстві.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, довгострокова дебіторська заборгованість, показники ефективності підприємства, дисконтування, відстрочені податкові активи, податкові різниці, внутрішній аудит.

## ДОДАТОК Б

## Аналіз визначень дебіторської заборгованості

Автор	Визначення	Враховання можливості немайнового характеру	Враховання фактору вилучення активів з обігу	Наявність тлумачення поняття «дебітори»	Враховання авансів виданих
Р.К.Мертон, З.Боді	сума, яку покупці продукції повинні виплатити корпорації (підприємству).	-	-	+	-
Є.В.Дубровська	неоплачені юридичними та фізичними особами товари (роботи, послуги) та/або вилучені кошти з кругообігу підприємства, що мають документальне підтвердження, яке надає право на отримання боргу у вигляді грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів	+	+	+	+
Дж.В-н.Хорн	кількісний результат, що виникає у результаті реалізації кредитної політики підприємства	+	+	-	+
З.В.Клепнікова, О.П.Крайник	форма відстрочки платежу—відкритий кредит (неформальна або формальна угода, яка передбачає виконання послуг замовником або реалізації продукції покупцю з відстрочкою оплати за них. Такий кредит вважається безкоштовним та без чіткого визначення строку.	-	+	+	-
П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість»	суми заборгованості дебіторів підприємству на певну дату.	+	-	-	+
С.Ф.Голов	фінансовий актив, що є контрактним правом однієї сторони отримати гроші й узгоджується з відповідним зобов'язанням сплати іншої сторони.	-	-	-	-

## Продовження Додатку Б

О.Глищенко.	фінансовий актив, який є контрактним правом отримувати грошові кошти або цінні папери від іншого підприємства.	-	-	-	-
В.Белозерцев	грошове вираження результату вимушеної або заздальгідь запланованої господарсько-економічної операції кредитного характеру з контрагентами (юридичними або фізичними особами), що мала місце у минулому та борг за неї може бути достовірно визначений.	-		+	-
К.Хітчинг, Д. Стоун	сума боргів, які винні підприємству юридичні або фізичні особи та які виникли у результаті господарських взаємовідносин з ними.	+	+	+	+
Т.Момот	безвідсоткова позика контрагентам.	+	+	+/-	+
Г.Г. Кірейцев	складова оборотного капіталу, яка є комплексом вимог до фізичних чи юридичних осіб щодо оплати товарів, продукції, послуг.	-	+/-	+	-

## Продовження Додатку Б

Е.Б.Стародуб цева, Л. Ш.Лозовский, Б. А.Райзберг,	сума боргів, які належать підприємству, фірмі, компанії зі сторони других підприємств, фірм, компаній, а також громадян, які являються їх боржниками	+	-	+	+
А.Ф. Вещунова, А.Ю. Редько	Грошові кошти до оплати.	-	-	-	-
В.П. ПОЛУЯНОВ, Н.С. ПОПОВИЧ	вартісне вираження боргових зобов'язань на користь підприємству від фізичних, юридичних осіб та інших суб'єктів господарських відносин, що з виникли у минулому внаслідок господарсько-економічних стосунків між ними та підприємством, складають активи підприємства на визначену дату в поточний момент часу та обумовлюють необхідність сплати підприємству у майбутньому	+	+	+	+
І. Бернар, Ж-К Коллі, А.Б. Борисов	Грошова сума, що взята на певний строк на певних умовах і підлягає поверненню.	-	+	-	+

## Продовження додатку Б

М.В. Кужельний, В.Г. Лінник	Права на повернення боргу.	-	-	-	+
К.С. Сурніна, Є.О. Іванов, М.Д. Білик	Майно, що неоплачене контрагентами або готівка, що вилучена з кругообігу оборотних засобів.	+	+	+	+
Р.М. Іванчук, О.А. Іванчук, О.І. Агєєва, Л.В. Черненко	Вилученні гроші, які винні контрагенти.				
М.С. Пушкар	заборгованість, яка виникає в ході взаємовідносин підприємства з економічними агентами (юридичними і фізичними) і належить даному підприємству на певну дату	+	-	+	+
В.В. Сопко	є сумою боргових вимог, які утворилися у різних юридичних та фізичних осіб перед підприємством у процесі господарської діяльності	+	-	+	+